

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

mgr Michał Śliwa, aplikant adwokacki, ORA Rzeszów

(opieka naukowa dr hab. Katarzyna Dudka, prof. IWS)

***Funkcjonowanie systemu dyżurów adwokackich
i zapewnienia pomocy obrońcy w postępowaniu
przyspieszonym w świetle możliwości rozszerzenia go
w celu wykonania projektowanej dyrektywy w sprawie
tymczasowej pomocy prawnej (COM (2013) 824 final)***

Warszawa 2015

Spis treści

Wstęp	1
Rozdział 1. Charakterystyka postępowania przyspieszonego	3
1.1. Przesłanki postępowania przyspieszonego	3
1.2. Postępowanie przygotowawcze	4
1.3. Wniosek o rozpoznanie sprawy	8
1.4. Postępowanie przed sądem I instancji	12
1.5. Postępowanie apelacyjne	17
1.6. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	18
Rozdział 2. Rola adwokata w postępowaniu przyspieszonym	20
Rozdział 3. Założenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady COM(2013) 824 final	25
Rozdział 4. Ocena systemu dyżurów adwokackich	28
4.1. Analiza dogmatyczna rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym	29
4.1.1. Sporządzanie listy dyżurujących adwokatów i radców prawnych	29
4.1.2. Warunki pełnienia dyżurów	30
4.1.3. Wyznaczenie obrońcy w postępowaniu przyspieszonym	31
4.1.4. Zagadnienia problemowe	32
4.2. Analiza empiryczna instytucji dyżurów adwokackich	35
4.2.1. Praktyka funkcjonowania instytucji dyżurów adwokackich	35
4.2.2. Miejsce pełnienia dyżuru	37
4.2.3. Godziny i czas pełnienia dyżurów	39
4.2.4. Listy dyżurujących adwokatów	40
4.2.5. Sposób informowania adwokatów o terminie pełnienia dyżuru	41
4.2.6. Obowiązek podania listy dyżurujących adwokatów do wiadomości właściwego prokuratora rejonowego i właściwego komendanta Policji	41
4.2.7. Liczba adwokatów jednocześnie wykonujących dyżur	42
4.2.8. Współpraca sądów z samorządem adwokackim	43
4.2.9. Czas i miejsce przygotowania się do obrony	44
4.2.10. Kontakt obrońcy z oskarżonym	45

Rozdział 5. Wnioski <i>de lege ferenda</i>	46
2. Dyżur pełniony w warunkach stałego kontaktu telefonicznego w siedzibie kancelarii jako zasadniczy sposób pełnienia dyżuru	47
3. Wprowadzenie procedury umożliwiającej zamianę terminu dyżuru w razie nagłej potrzeby	48
4. Rozszerzenie zakresu pouczenia podejrzanego, o którym mowa w art. 517b k.p.k.	48
5. Rozszerzenie zakresu pouczenia podejrzanego, o którym mowa w § 8 ust 1 rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r.	49
6. Zapewnienie obrońcy w budynku sądu odpowiedniego pomieszczenia, umożliwiającego należyte przygotowanie się do obrony	49
7. Zapewnienie tymczasowej pomocy prawnej od momentu faktycznego pozbawienia wolności	50
Wykaz wykresów	52
Kwestionariusz ankiety dla adwokatów.....	53
Lista zagadnień poruszanych w dyskusjach z adwokatami, w ramach badań fokusowych.....	1

Wstęp

Wprowadzenie instytucji dyżurów adwokackich związane było z koniecznością zapewnienia oskarżonemu pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym. Przeprowadzenie kompleksowej analizy funkcjonowania dyżurów adwokackich wymaga zatem odwołania się zarówno do przepisów regulujących ten tryb szczególnie, przepisów wykonawczych ustalających warunki organizacyjne dyżurów, jak i praktyki ich stosowania.

Regulacje dotyczące postępowania przyspieszonego zawiera rozdział 54a kodeksu postępowania karnego¹. Szczegółowe warunki organizacyjne pełnienia dyżuru określa natomiast rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. (zwane w dalszej części rozporządzeniem)².

W doktrynie procesu karnego postępowanie przyspieszone zalicza się do trybów szczególnych, ponieważ w sposób odmienny od zasadniczego trybu postępowania zmierza ono do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego³. Postępowanie to uznaje się ponadto za tryb zredukowany, gdyż w stosunku do trybu zwyczajnego odznacza się ograniczonym zakresem formalizmu procesowego.

Warto nadmienić, że pierwotna wersja kodeksu postępowania karnego nie zawierała przepisów normujących ten model postępowania. Wprowadzono je dopiero ustawą nowelizującą z 16 listopada 2006 r.⁴, nawiązującą do ustawy z dnia 22 maja 1958 r. o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo⁵, która to po raz pierwszy wprowadziła postępowanie przyspieszone do polskiego procesu karnego. *Ratio legis* przywołanej regulacji stanowiło wypracowanie skutecznego instrumentu, mającego służyć walce z jedną z najpoważniejszych bolączek polskiego wymiaru

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.).

² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym.

³ W. Grzeszczyk, *Tryb uproszczony i przyspieszony według ustawy z dnia 10 maja 1985 r. o szczególnej odpowiedzialności karnej* (Dz. U. Nr 23, poz. 101 ze zm.), „Problemy Praworządności” 1985, nr 8-9, s. 28.

⁴ Ustawa z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 226, poz. 1648).

⁵ Ustawa z dnia 22 maja 1958 r. o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo (Dz. U. Nr 34, poz. 152).

sprawiedliwości, którą jest przewlekłość postępowania karnego oraz przeciwdziałaniu zjawisku drobnej przestępczości, a także czynom o charakterze chuligańskim.

Decyzja o przywróceniu postępowania przyspieszonego wywołała liczne wątpliwości po stronie przedstawicieli doktryny procesu karnego, którzy wskazywali na jego sprzeczność z ustawą zasadniczą i aktami prawa międzynarodowego oraz podważali jego znaczenie w praktyce procesu. Wątpliwości te pojawiały się przede wszystkim z uwagi na to, że efekt w postaci znacznego przyspieszenia procedowania uzyskiwany jest kosztem daleko idącego ograniczenia prawa oskarżonego do obrony⁶. Szczególnie widoczne jest to w zakresie prawa do obrony w ujęciu formalnym w toku postępowania przygotowawczego, które traktować należy jako uprawnienie o charakterze iluzorycznym.

Jednym z zasadniczych środków, obok obrony obligatoryjnej, który, zdaniem ustawodawcy, miał minimalizować wskazane wyżej ograniczenia, był wprowadzony w przepisie art. 517j § 1 k.p.k. obowiązek pełnienia dyżurów przez adwokatów dla zapewnienia pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym. W zamyśle ustawodawcy instytucja dyżurów adwokackich miała stanowić więc techniczną pomoc dla oskarżonych, którzy chcą w ramach trybu przyspieszonego skorzystać z pomocy obrońcy.

⁶ Zob. szerzej J. Kosowski, *Obrona formalna w stadium przygotowawczym postępowania przyspieszonego*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 7-8, s. 183-184; P. Hofmański, *Po co nam „nowe” postępowanie przyspieszone?* [w:] K. Krajewski (red.), *Nauki penalne wobec współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora A. Gaberle*, Kraków 2007, s. 197-204.

Rozdział 1. Charakterystyka postępowania przyspieszonego

1.1. Przesłanki postępowania przyspieszonego

Dopuszczalność procedowania w postępowaniu przyspieszonym uzależniona jest od szeregu przesłanek, przez które rozumieć należy całokształt warunków, które w świetle prawa procesowego decydują o dopuszczalności (a w razie ich braku o niedopuszczalności) tego trybu⁷.

Przesłanki postępowania przyspieszonego dzieli się na przesłanki pozytywne i negatywne. Przesłanki pozytywne trybu przyspieszonego, a więc te, których zaistnienie warunkuje rozpoznanie sprawy w przedmiotowym trybie, zostały określone w art. 517b § 1 k.p.k. Zgodnie z przywołanym przepisem w trybie tym mogą być rozpoznawane sprawy, w których:

- postępowanie przygotowawcze przybrało postać dochodzenia;
- sprawca został ujęty na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa lub bezpośrednio potem;
- sprawca został zatrzymany oraz w ciągu 48 godzin doprowadzony przez Policję i przekazany do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym.

Wszystkie wymienione wyżej przesłanki muszą zaistnieć kumulatywnie, by możliwym było procedowanie w trybie przyspieszonym. Należy jednak wskazać, że od przymusowego doprowadzenia do sądu sprawcy ujętego w warunkach określonych w § 1 można odstąpić, jeżeli zostanie zapewnione uczestniczenie przez sprawcę we wszystkich czynnościach sądowych, w których ma on prawo uczestniczyć, w szczególności złożenie przez niego wyjaśnień, przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie tych czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku.

⁷ Por. R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*, Warszawa 2009, wyd. 7, s. 185.

Przesłanki negatywne postępowania przyspieszonego to okoliczności, których zaistnienie wyłącza możliwość rozpoznania sprawy w tym trybie. Do przesłanek tych zalicza się:

- niemożność niezwłocznego rozpoznania sprawy;
- potrzebę uzupełnienia postępowania dowodowego;
- przewidywaną przez sąd możliwość wymierzenia kary powyżej dwóch lat pozbawienia wolności.

W tym miejscu warto podkreślić, że o ile dla procedowania w trybie przyspieszonym konieczne jest kumulatywne spełnienie wszystkich przesłanek pozytywnych, to efekt niweczający odniesie już zaistnienie choćby jednego z wymienionych wyżej warunków negatywnych.

1.2. Postępowanie przygotowawcze

Dla zobrazowania pozycji obrońcy w postępowaniu przyspieszonym konieczne jest przedstawienie charakterystyki postępowania przygotowawczego. Jak wskazywał A. Gaberle, „postępowanie przygotowawcze nie służy li tylko oskarżycielowi do przygotowania oskarżenia lecz także podejrzanemu do podjęcia lub przygotowania obrony. (...) wymaganie Konstytucji, aby zapewnić oskarżonemu możliwość realizacji prawa do obrony we wszystkich stadiach procesu – a więc także w postępowaniu przygotowawczym – ma głębokie uzasadnienie. Zapewnienie oskarżonemu możliwości realizacji prawa do obrony w toku postępowania przygotowawczego ma zasadnicze znaczenie, ponieważ czynności podejmowane w tym stadium, a także błędy popełnione w tym postępowaniu, mogą mieć rozstrzygający wpływ na wynik postępowania sądowego”⁸. W postępowaniu przyspieszonym słowa te nabierają szczególnego charakteru z uwagi na tempo postępowania, co powoduje, że na tym etapie postępowania rola obrońcy, który jako podmiot profesjonalny potrafił będzie skutecznie zabezpieczyć interesy podejrzanego, jest niezwykle istotna.

⁸ A. Gaberle, *Prawo do obrony w postępowaniu przyspieszonym* [w:] I. Nowikowski (red.) *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, Lublin 2007, s. 136-137.

Postępowanie przygotowawcze w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu przyspieszonym przybiera zawsze postać dochodzenia. Wynika to ze sposobu ukształtowania zakresu przedmiotowego tego trybu, gdyż jak wynika z art. 517b § 1 k.p.k. w postępowaniu przyspieszonym mogą być rozpoznawane sprawy, w których prowadzi się dochodzenie.

Czas na przeprowadzenie czynności dochodzenia w trybie przyspieszonym wyznaczony jest przez ramy czasowe zatrzymania przewidziane w art. 248 § 1 k.p.k. Dlatego też wynosi on maksymalnie 48 godzin od momentu zatrzymania sprawcy. Nadmienić należy również, iż ustawodawca w ramach prowadzonego przez Policję dochodzenia dopuścił możliwość rezygnacji z przeprowadzania niektórych czynności procesowych. Policja może zatem zrezygnować z wydania postanowienia o wszczęciu dochodzenia (art. 303 k.p.k.), zaznajomienia podejrzanego lub jego obrońcy z materiałami postępowania oraz wydania postanowienia o zamknięciu dochodzenia (art. 321 k.p.k.). Nie wiąże się to jednak z zakazem przeprowadzenia wymienionych wyżej czynności, za czym przemawia literalne brzmienie art. 517c § 1 k.p.k., który wskazuje jedynie na fakultatywną możliwość ich zaniechania. Zgodnie z tym przepisem, dochodzenie w postępowaniu przyspieszonym może być ograniczone jedynie do przesłuchania osoby podejrzanej w charakterze podejrzanego oraz zabezpieczenia dowodów w niezbędnym zakresie. Przywołany przepis ma, zatem charakter normy *ius dispositivum*, gdyż wskazuje jedynie na minimalny zakres czynności, których przeprowadzenie w toku dochodzenia jest obowiązkowe. W teorii więc nie wyklucza to przeprowadzenia dochodzenia w pełnym zakresie, co jednak z uwagi na czas jakim dysponują organy ścigania (48 godzin) w praktyce nie wydaje się możliwe.

Tak daleko idące ograniczenie zakresu czynności dokonywanych w ramach dochodzenia uzasadnia się ogromnym znaczeniem dowodowym, jakie posiada ujęcie sprawcy na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa lub bezpośrednio potem. Okoliczności te zazwyczaj wskazują na duże prawdopodobieństwo, graniczące niekiedy z pewnością, iż to właśnie ujęta osoba popełniła przestępstwo, co z kolei uzasadnia tak znaczne odformalizowanie postępowania przygotowawczego.

Pomimo znacznego uproszczenia dochodzenia w trybie przyspieszonym, obligatoryjne ciągle pozostaje przesłuchanie podejrzanego. Czynności tej od 1 lipca

2015 r. dokonuje już tylko Policja. Przesłuchanie to powinno zostać poprzedzone przedstawieniem zarzutu oraz pouczeniem o prawie do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, do korzystania z pomocy obrońcy, możliwości złożenia wniosku, o którym mowa w art. 338a i art. 335 § 1 k.p.k., oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 74, art. 75, art. 138 i art. 139 k.p.k. Przywołaną treść pouczenia określa art. 517c § 2 k.p.k., który dodatkowo wymaga, aby pouczenie zostało wręczone podejrzanemu na piśmie za potwierdzeniem odbioru. Zgodnie z treścią przepisu art. 517c § 2a k.p.k., w wypadku, gdy wystąpią okoliczności, o których mowa w art. 517b § 2a k.p.k. (tzw. rozprawa odmiejscowiona), podejrzany powinien zostać dodatkowo pouczony o odmiennościach tego postępowania, jak również o przysługujących mu w takiej sytuacji uprawnieniach. W przypadku odstąpienia od zatrzymania lub zwolnienia zatrzymanego z zatrzymania, obligatoryjne staje się dodatkowe pouczenie takiej osoby o uprawnieniu do stawienia się w sądzie we wskazanym przez Policję terminie. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na istotną różnicę pomiędzy zakresem omawianego pouczenia a pouczeniem podejrzanego w postępowaniu zwyczajnym (art. 300 k.p.k.). Treść pouczenia z art. 517c § 2 k.p.k. nie zawiera informacji o prawie zaznajomienia się z materiałami postępowania oraz o prawie do żądania przesłuchania z udziałem ustanowionego obrońcy. Nie znaczy to jednak, że ustawodawca pozbawia podejrzanego tych uprawnień. Zauważyć bowiem należy, że w myśl art. 517a § 1k.p.k. w postępowaniu przyspieszonym stosuje się przepisy o postępowaniu zwyczajnym, jeżeli przepisy rozdziału 54a k.p.k. nie stanowią inaczej. Przepisy przywołanego rozdziału nie pozbawiają zaś podejrzanego jakiegokolwiek z wymienionych wcześniej uprawnień. Warto przy tym wskazać, że czynność przesłuchania podejrzanego ma często zasadnicze znaczenie dla dalszego postępowania, dlatego też tak ważne jest uczestnictwo w niej ustanowionego obrońcy.

Kolejną obligatoryjną czynnością postępowania przygotowawczego w ramach trybu przyspieszonego jest zabezpieczenie dowodów w niezbędnym zakresie. Na gruncie kodeksu postępowania karnego brak jest jednak definicji legalnej tego zwrotu. Według K. Eichstaedta, przez „zabezpieczenie dowodów w niezbędnym zakresie” powinno się rozumieć zabezpieczenie wszystkich dowodów, które w odniesieniu do zdarzenia i treści wyjaśnień podejrzanego, warunkują poczynienie prawidłowych

ustaleń w toku późniejszego procesu. Do tego rodzaju dowodów autor zaliczył w szczególności wszelkie protokoły oględzin, przeszukania czy też przesłuchania bezpośrednich świadków zdarzenia⁹. Wydaje się jednak, że takie rozumienie omawianego terminu nie przystaje do zwrotu, którym posłużył się ustawodawca w art. 517c § 1 k.p.k. Sformułowanie „w niezbędnym zakresie” należy bowiem odnosić do sposobu zabezpieczenia dowodów, a nie do ich zakresu. Innymi słowy chodzi o skuteczne zabezpieczenie dowodów przy wykorzystaniu możliwie jak najprostszymi, ale adekwatnymi do tego środkami. Tytułem przykładu wymienić można tu chociażby sporządzenie protokołu uproszczonego dokumentującego określoną czynność procesową.

W tym miejscu warto również zwrócić uwagę na wyrażony w literaturze pogląd, zakładający, że brak ustawowej definicji pojęcia „zabezpieczenia dowodów w niezbędnym zakresie” pozwala na odniesienie tego terminu do wyrażonej w art. 308 k.p.k. instytucji czynności procesowych w niezbędnym zakresie, co wiąże się z ukierunkowaniem postępowania przygotowawczego na przeprowadzenie czynności zmierzających do zabezpieczenia śladów i dowodów przestępstwa przed ich utratą, zniekształceniem lub zniszczeniem¹⁰.

Na marginesie należy również odnotować, iż przed nowelizacją z dnia 5 listopada 2009 r.¹¹ dochodzenie nie stanowiło obligatoryjnego etapu postępowania przyspieszonego. Możliwość rezygnacji z przeprowadzenia dochodzenia, jak się wydaje, mogła wynikać głównie z faktu całkowitego wyjaśnienia sprawy bez przeprowadzania jakichkolwiek czynności procesowych, przewidzianych w ramach przygotowawczej fazy postępowania¹². Nie ulega jednak wątpliwości, iż z uwagi na statuowany na gruncie postępowania przyspieszonego obowiązek przesłuchania zatrzymanego w charakterze podejrzanego całkowita rezygnacja z przeprowadzenia dochodzenia w tym trybie była w praktyce niemożliwa. Na zakończenie warto również

⁹ K. Eichstaedt, *Postępowania szczególne w polskim procesie karnym*, Warszawa 2010, s. 250.

¹⁰ M. Jeż-Ludwichowska, D. Kala, *Postępowanie przyspieszone - analiza rozwiązań ustawowych* [w:] I. Nowikowski (red.), *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, Lublin 2007, s. 233.

¹¹ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 206, poz. 1589 ze zm.).

¹² A. Gaberle, *Postępowanie przyspieszone w polskim procesie karnym (na tle wymagań ustawy oraz badań praktyki)*, Warszawa-Kraków 1975, s. 26.

zwrócić uwagę na prezentowany w doktrynie pogląd, w myśl którego całkowita rezygnacja z przeprowadzenia dochodzenia stanowi rozwiązanie sprzeczne z Konstytucją. Zapatrywanie takie wiąże się z ograniczeniem, w analizowanej sytuacji, konstytucyjnie gwarantowanego zakresu prawa do obrony¹³.

1.3. Wniosek o rozpoznanie sprawy

Polski proces karny w swym stadium jurysdykcyjnym oparty jest na zasadzie skargowości. Wszczęcie postępowania sądowego następuje na żądanie uprawnionego oskarżyciela lub innego uprawnionego podmiotu (art. 14 § 1 k.p.k.). Formalnym wyrazem wzmiankowanego żądania wszczęcia postępowania karnego w jego zasadniczym przedmiocie, a zatem dotyczącym rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej osoby, której zarzuca się popełnienie przestępstwa, jest akt oskarżenia¹⁴.

W literaturze pod pojęciem aktu oskarżenia rozumie się „akt woli podmiotu uprawnionego do ścigania i oskarżania, w którym żąda on od sądu (w tym aspekcie jest to akt woli postulujący) pociągnięcia określonej osoby, za zarzucany jej czyn będący przestępstwem, do odpowiedzialności wynikającej z prawa karnego materialnego”¹⁵.

Wniesienie aktu oskarżenia nie jest jednak jedynym sposobem zainicjowania postępowania karnego w stadium jurysdykcyjnym. Ustawodawca przewidział bowiem, w ściśle określonych w ustawie karnoprocesowej sytuacjach, możliwość wszczęcia postępowania przed sądem na skutek wniesienia skargi, która wprawdzie nie spełnia wymagań formalnych stawianych aktowi oskarżenia, ale w innej

¹³ A. Gaberle, *Prawo do obrony w postępowaniu przyspieszonym* [w:] I. Nowikowski (red.) *Problemy stosowania prawa...*, op. cit., s. 134-135.

¹⁴ Szerzej o akcie oskarżenia zob. m.in. S. Stachowiak, *Funkcje zasady skargowości w polskim procesie karnym*, Poznań 1975; S. Waltoś, *Akt oskarżenia w procesie karnym*, Warszawa 1963; M. Lipczyńska, *Oskarżenie prywatne*, Warszawa 1977, T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2007, s. 705-717; W. Jasiński, *Skrócony akt oskarżenia*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 6; M. Jeznach, *Akt oskarżenia*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11.

¹⁵ T. Grzegorzczak, *Wniosek o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym jako surogat aktu oskarżenia* [w:] A. Gerecka-Żołyńska, P. Górecki, H. Paluszkiwicz, P. Wiliński (red.), *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, Poznań 2008, s. 97.

dopuszczalnej formie wyraża żądanie uprawnionego podmiotu pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej¹⁶.

W postępowaniu przyspieszonym rolę takiej skargi pełni wniosek o rozpoznanie sprawy, który na gruncie tego trybu zastępuje akt oskarżenia. W myśl art. 517d § 1 k.p.k. jego sporządzenie i przekazanie do sądu powierzone zostało Policji, która dodatkowo zobowiązana została o czynności tej poinformować prokuratora. Aktualnie obowiązujące przepisy nie wymagają zatwierdzenia wniosku o rozpoznanie sprawy przez prokuratora, z wyjątkiem sytuacji, gdy zachodzą warunki do wystąpienia z wnioskiem, o którym mowa w art. 335 § 1, lub gdy podejrzany złożył wniosek określony w art. 338a. (art. 517d § 2 k.p.k.). Zatwierdzenie wniosku oznacza jego akceptację zarówno pod względem merytorycznym jak i prawnym oraz stwierdzenie zaistnienia przesłanek umożliwiających zastosowanie trybu przyspieszonego¹⁷. Odmowa zatwierdzenia wniosku rodzi po stronie prokuratora obowiązek podjęcia decyzji w przedmiocie dalszego toku sprawy. Rodzaj takiej decyzji uzależniony jest od okoliczności stanowiącej podstawę niezatwierdzenia wniosku¹⁸. W myśl art. 517d § 1 k.p.k. Policja sporządza i przekazuje do sądu wnioski o rozpoznanie sprawy w przypadku, gdy zaistnieją podstawy do wystąpienia z takim wnioskiem. Rozeznanie czy w konkretnej sytuacji zachodzą „podstawy do wystąpienia z wnioskiem o rozpoznanie sprawy” nastręcza trudności z uwagi na fakt, że kodeks postępowania karnego nie definiuje tego pojęcia. Zasadnym wydaje się jednak przyjęcie, że podstawy takie zachodzą, gdy wdrożenie trybu przyspieszonego okazuje się dopuszczalne, zarówno w jego faktycznym jak i prawnym aspekcie. Aspekt faktyczny powinien być odczytywany, jako okoliczności wskazujące na duże prawdopodobieństwo popełnienia przez osobę ujętą zarzucanego jej przestępstwa. Z kolei aspekt prawny należy odnosić do przesłanek dopuszczalności procedowania w trybie przyspieszonym, zarówno tych pozytywnych jak i negatywnych. Tylko jednoczesne ziszczenie się wszystkich wymienionych wyżej okoliczności aktualizuje po stronie Policji obowiązek sporządzenia i przekazania do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym. W doktrynie dominuje

¹⁶ *Ibidem*, s. 97.

¹⁷ L.K. Paprzycki (red.), J. Grajewski, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego*, t. 2, *Komentarz do art. 425-673 k.p.k.*, System Informacji Prawnej LEX 2013.

¹⁸ B. Dudzik, *Postępowanie przyspieszone* [w:] K. Dudka (red.), *Postępowania szczególne i odrębne w procesie karnym*, Warszawa 2012, s. 99.

pogląd, iż „wystarczające podstawy do sporządzenia wniosku zachodzą wtedy, gdy osiągnięto tak wysoki stopień uprawdopodobnienia sprawstwa, że powstaje subiektywne przekonanie, iż sąd wyda wyrok skazujący”¹⁹. Precyzując, stwierdzić należy, że omawiane pojęcie oznacza podstawy dowodowe, które ponad wszelką wątpliwość wskazują, że osoba ujęta na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem dopuściła się przestępstwa, co czyni zasadnym sporządzenie wniosku o rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym²⁰.

Wniosek o rozpoznanie sprawy sporządzany jest w formie pisemnej. Oprócz ogólnych warunków przewidzianych dla każdego pisma procesowego (art. 119 k.p.k.), musi on spełniać szereg dalszych wymogów formalnych wskazanych w art. 517d § 3 k.p.k. Wymogi stawiane wnioskowi określone zostały poprzez odesłanie do przepisów ustawy karnoprosesowej dotyczących publicznego aktu oskarżenia. Do przepisów, które znajdują tu odpowiednie zastosowanie należą: art. 332 § 1, 333 § 1-3, 334 § 1 k.p.k. Stosownie do treści przywołanych przepisów wnioski o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym powinien zawierać następujące elementy:

1. imię i nazwisko oskarżonego, inne dane o jego osobie, dane o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz zabezpieczenia majątkowego;
2. dokładne określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia oraz skutków, a zwłaszcza wysokości powstałej szkody;
3. wskazanie, że czyn został popełniony w warunkach wymienionych w art. 64 lub art. 65 k.k. albo art. 37 § 1 k.k.s.;
4. wskazanie przepisów ustawy karnej, pod które zarzucany czyn podpada;
5. wskazanie sądu właściwego do rozpoznania sprawy i trybu postępowania;
6. informację o złożeniu przez pokrzywdzonego wniosku, o którym mowa w art. 59a k.k.

¹⁹ W. Grzeszczyk, *Postępowanie przyspieszone. Zbiór przepisów z wprowadzeniem*, Warszawa 2007, s. 23.

²⁰ Z. Kwiatkowski, *Wniosek o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym* [w:] A. Gerecka-Żołyńska, P. Górecki, H. Paluszkiwicz, P. Wiliński (red.) *Skargowy model...*, op. cit., Poznań 2008, s. 233.

Wraz z wnioskiem o rozpoznanie sprawy Policja przesyła do sądu materiały postępowania przygotowawczego związane z kwestią odpowiedzialności osoby wskazanej w tym akcie oraz po jednym jego odpisie dla każdego oskarżonego (art. 517d § 3 w zw. z art. 334 § 1 k.p.k.). W przypadku, gdy ustanowiony został obrońca – również jemu powinno doręczyć się odpis wniosku (art. 517e § 1 k.p.k.). Brak odesłania do przepisu art. 334 § 5 k.p.k. prowadzi do konstatacji, że oskarżyciel publiczny nie jest zobligowany do zawiadomienia o przesłaniu do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy, jak również o treści art. 343 i 343a k.p.k. Odnosi się to także do czynności pouczenia pokrzywdzonego o treści przepisu art. 49a k.p.k. oraz o prawie do złożenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Przywołane wyżej obowiązki ustawodawca przerzucił częściowo na Policję, która w myśl art. 517d § 3 k.p.k. zobligowana jest doręczyć pokrzywdzonemu pisemne pouczenie o uprawnieniach wynikających z art. 46 § 1 k.k., art. 343 § 3a i art. 387 § 2 oraz o treści art. 49a i art. 338a k.p.k., a także o możliwości złożenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Brak odesłania do art. 332 § 2 k.p.k. skłania do przyjęcia, iż w odniesieniu do wniosku o rozpoznanie sprawy wyłączono w ogóle możliwość sporządzenia uzasadnienia. Zważywszy na specyfikę trybu przyspieszonego, w ramach którego zasadnicze znaczenie ma przecież szybkość reakcji prawnokarnej – wprowadzenie takiego rozwiązania przez ustawodawcę należy oceniać jako znakomicie wpisujące się w stawiane przed tym postępowaniem cele.

Kolejnym wartym uwagi zagadnieniem jest kwestia, czy w przypadku zaistnienia przesłanek formalnych trybu przyspieszonego, na Policji ciąży obowiązek wystąpienia do sądu z wnioskiem o rozpoznanie sprawy, czy też jest to jedynie jej fakultatywne uprawnienie. Rozpatrując tę kwestię w pierwszej kolejności należy stwierdzić, iż w przepisach ustawy brak jest wyraźnego nakazu wystąpienia z wnioskiem o rozpoznanie sprawy, a zatem to arbitralna decyzja Policji warunkuje każdorazowo rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym. Z zagadnieniem tym wiąże się szczególnie rola obrońcy, ponieważ wydaje się, że, występując na tym etapie postępowania, mógłby, działając na korzyść domniemanego sprawcy, wskazywać na okoliczności uniemożliwiające rozpoznanie sprawy w tym znacząco ograniczającym prawo do obrony trybie postępowania.

1.4. Postępowanie przed sądem I instancji

Rozpoznawanie spraw w trybie przyspieszonym w pierwszej instancji należy do właściwości sądu rejonowego, który orzeka wówczas na rozprawie w składzie jednoosobowym. Warto wskazać, iż, co do zasady, dopiero na tym etapie postępowania, obok oskarżonego, zaczyna występować obrońca.

W myśl art. 517e § 3 k.p.k. sąd jest zobowiązany do niezwłocznego przystąpienia do rozpoznania sprawy, co oznacza, że powinien on rozpocząć procedowanie tak szybko, jak to w praktyce będzie tylko możliwe²¹.

Wniesienie do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy nakłada na prezesa sądu, względnie przewodniczącego wydziału lub upoważnionego sędziego – obowiązek dokonania jego wstępnej kontroli formalnej w trybie art. 337 k.p.k. Pozytywny rezultat takiej kontroli pozwala przejść do kolejnego etapu postępowania, w ramach którego przeprowadzane jest wstępne badanie sprawy. Rezygnacja ze stosowania przepisów art. 339 § 1 pkt 1 i 2 oraz § 3 - 5 k.p.k. może stwarzać mylne wrażenie, iż w postępowaniu przyspieszonym wyłączona jest merytoryczna kontrola oskarżenia. W tym miejscu trzeba jednak podkreślić, że kontrola taka istnieje, ale dokonywana jest wyłącznie przez sąd, jakkolwiek nadal przed rozprawą²².

Jeżeli sprawa kwalifikuje się do rozpoznania w trybie przyspieszonym, prezes sądu, względnie przewodniczący wydziału lub upoważniony sędzia, wydaje zarządzenie o doręczeniu oskarżonemu i jego obrońcy, (pod warunkiem, że został ustanowiony), odpisu wniosku o rozpoznanie sprawy. Wraz z dokonaniem tej czynności wyznacza im czas na przygotowanie obrony.

Gdyby przewidziany przez prezesa sądu czas na przygotowanie obrony okazał się niewystarczający, zarówno oskarżony, jak i działający w jego imieniu obrońca ma prawo skierować do prezesa sądu – a w przypadku rozpoczęcia rozprawy – do sądu – wniosek o przedłużenie tego okresu. Gdy przemawiają za tym ważne względy, wniosek taki, pomimo, iż w konkretnej sprawie może doprowadzić do wyłączenia

²¹ P. Hofmański (red.), E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego*, t. 3, *Komentarz do artykułów 468-682*, Warszawa 2007, s. 120.

²² T. Grzegorzczak, *Nowy model postępowania przyspieszonego w sprawach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 4, s. 20.

trybu przyspieszonego, powinien zostać uwzględniony. Oddalenie takiego wniosku wiązać może się bowiem z pozbawieniem oskarżonego możliwości realizacji prawa do obrony, co w konsekwencji doprowadzić może do uchylenia w postępowaniu apelacyjnym wydanego wyroku²³. Warto przy tym zauważyć, iż przez czas niezbędny do przygotowania się do obrony rozumieć należy nie tylko czas pozwalający na zapoznanie się z aktami postępowania, lecz również czas pozwalający obrońcy na przygotowanie linii obrony.

W przypadku złożenia przez prokuratora wniosku o skazanie bez przeprowadzania rozprawy – prezes sądu zobligowany jest skierować sprawę na posiedzenie w trybie art. 339 § 1 pkt 3 lub 3a k.p.k. Wyznaczenie posiedzenia następuje również, gdy oskarżony przed rozprawą złoży wniosek o dobrowolne poddanie się karze (art. 339 § 1 pkt 4 w zw. z art. 517a k.p.k.). Z uwagi na wyłączenie stosowania w postępowaniu przyspieszonym art. 351 § 1 k.p.k., uznać należy, że prezes sądu ustala skład sądu w warunkach pełnej swobody²⁴.

Ustawodawca w art. 374 § 1 k.p.k. przyjął zasadę, że stawiennictwo oskarżonego na rozprawie głównej jest jego prawem, chyba, że sąd lub przewodniczący uzna je za obowiązkowe albo gdy szczegółowe regulacje kwestię tę normujące stanowią inaczej. Do regulacji takich zaliczyć należy przepis art. 517b § 1 k.p.k., zgodnie, z którym aby procedowanie w trybie przyspieszonym było możliwe, sprawca musi zostać m.in. doprowadzony przez Policję i przekazany do dyspozycji sądu. Należy jednak zauważyć, iż po przekazaniu sprawcy do dyspozycji sądu zatrzymanie ustaje i od tego momentu jego obecność na rozprawie nie jest obowiązkowa. W takiej sytuacji, podobnie jak w przypadku, gdy odstąpiono od zatrzymania i przymusowego doprowadzenia sprawcy do sądu na podstawie art. 517b § 3 k.p.k., zastosowanie znajduje już przywołany wyżej przepis, art. 374 § 1 k.p.k.²⁵. Niestawiennictwo oskarżyciela publicznego nie tamuje toku rozprawy ani posiedzenia (art. 517a k.p.k.). Stwierdzić należy zatem, że inaczej niż w postępowaniu zwyczajnym obecność

²³ A. Gaberle, *Prawo do obrony w postępowaniu przyspieszonym* [w:] I. Nowikowski (red.) *Problemy stosowania prawa...*, op. cit., s. 142.

²⁴ T. Grzegorzczak [w:] T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne...*, op. cit., s. 888.

²⁵ D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2015 r., Wyd. 3 s. 267, 271.

oskarżyciela publicznego na rozprawie w trybie przyspieszonym nie jest obowiązkiem.

W tym miejscu nieodzowne staje się rozważenie kwestii, kto – co do zasady – na gruncie postępowania przyspieszonego jest oskarżycielem publicznym. W literaturze przyjmuje się, że oskarżycielem jest „uczestnik procesu, który występuje do sądu z wnioskiem o ukaranie sprawcy przestępstwa i wniosek ten popiera w toku procesu”²⁶. W tym kontekście brzmienie przepisu art. 517d k.p.k. rodzić może sugestię, że to do Policji należy rola oskarżyciela publicznego w trybie przyspieszonym. Za takim podejściem przemawia niewątpliwie fakt, że to do obowiązków Policji należy sporządzenie i przekazanie do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy. Stwierdzić jednak należy, że dosyć niefortunna redakcja przywołanego wyżej przepisu nie jest w stanie przeważać nad argumentami, które przemawiają za stanowiskiem, że to jednak prokurator pozostaje oskarżycielem publicznym w trybie przyspieszonym. Po pierwsze, skłania ku temu treść przepisu art. 45 § 1 i 2 k.p.k., zgodnie z którym oskarżycielem publicznym przed wszystkimi sądami może być wyłącznie prokurator, inny zaś organ państwowy może pełnić taką rolę tylko z mocy szczególnych przepisów ustawy, określających zakres jego działania. W odniesieniu do Policji brak jest jednak w obowiązującym ustawodawstwie takiego szczególnego przepisu. Po drugie, uwzględnić należy fakt, iż ustawodawca na gruncie art. 517d § 1 k.p.k. użył zwrotu „przekazuje” a nie „wnosi”, co z kolei oznaczać może, iż traktuje on Policję jedynie jako organ pomocniczy, realizujący czynność techniczną przekazania wniosku do sądu. Warto również zwrócić uwagę na ciążący na Policji obowiązek niezwłocznego zawiadomienia prokuratora o przekazaniu do sądu wniosku, który trudno byłoby uzasadnić, gdyby to ona była oskarżycielem publicznym w postępowaniu przyspieszonym. Trzeba także nadmienić, iż pomimo zastosowania w postępowaniu przyspieszonym licznych rozwiązań służących poprawie sprawności i koncentracji czasowej procesu, ustawodawca nie wprowadził jednak jakichkolwiek ograniczeń odnoszących się do przebiegu postępowania dowodowego w fazie jurysdykcyjnej. Stąd też wnioskować można, że zarówno oskarżony jak i jego obrońca uprawnieni są do składania wszelkich dopuszczalnych przez obowiązujące przepisy wniosków

²⁶ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, wyd. 9, Warszawa 2008, s. 184.

dowodowych, nawet w przypadku, gdy powodować by to miało konieczność zarządzenia przerwy w rozprawie.

Stosownie do treści przepisu art. 517f § 1 k.p.k., na gruncie trybu przyspieszonego możliwe jest wielokrotne przerywanie rozprawy, pod warunkiem jednak, że łączny czas zarządzonych przerw nie przekroczy 14 dni. Uprawnienie do zarządzania przerw należy do wyłącznej gestii przewodniczącego składu orzekającego, który czyni to w formie zarządzenia. W tym zakresie odpowiednie zastosowanie znajduje reguła z art. 401 § 1 k.p.k., umożliwiającą przerywanie rozprawy celem przygotowania przez strony wniosków dowodowych lub sprowadzenia dowodu albo dla wypoczynku lub z innej ważnej przyczyny. W razie zarządzenia przerwy, stosownie do przepisu art. 517f § 2 k.p.k. na sędzie spoczywa obowiązek rozstrzygnięcia w przedmiocie środka zapobiegawczego, przy czym warto zaakcentować, iż termin „rozstrzygnięcie” nie oznacza jednak, że sąd zobligowany jest do zastosowania tego środka.

W sytuacji, gdy łączny czas zarządzonych przerw przekroczy termin 14 dni, wskazany w art. 517f § 1 k.p.k., sąd zobligowany będzie do rozpoznania sprawy w dalszym ciągu w trybie zwyczajnym. Dodatkowo, gdy niemożność zachowania łącznego czasu przerw zostanie stwierdzona przez sąd już przed rozprawą, koniecznym będzie rozstrzygnięcie w przedmiocie środka zapobiegawczego i przekazanie sprawy prokuratorowi do przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych, o czym zawiadamia się również pokrzywdzonego. W tym miejscu warto nadmienić, że decyzję o przekazaniu sprawy prokuratorowi, o której mowa powyżej, sąd podejmuje także gdy:

1. sprawa nie podlega rozpoznaniu w trybie przyspieszonym;
2. na podstawie okoliczności ujawnionych po rozpoczęciu przewodu sądowego sąd stwierdza, że zachodzi potrzeba uzupełnienia postępowania dowodowego, zaś dokonanie niezbędnych czynności w postępowaniu sądowym powodowałoby znaczne trudności;
3. na podstawie okoliczności ujawnionych po rozpoczęciu przewodu sądowego sąd przewiduje możliwość wymierzenia kary powyżej 2 lat pozbawienia wolności.

Z powyższym związana jest szczególna rola obrońcy, ponieważ w odróżnieniu od oskarżonego, jako profesjonalista, dużo lepiej orientując się w przepisach postępowania karnego, może on skutecznie wskazywać na okoliczności uniemożliwiające procedowanie w trybie przyspieszonym bądź też uzasadniające konieczność uzupełnienia postępowania dowodowego, co w konsekwencji może spowodować przekazanie sprawy prokuratorowi do przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych. Należy bowiem jeszcze raz wskazać, że rozpoznanie sprawy w trybie zwyczajnym jest dla oskarżonego dużo korzystniejsze aniżeli procedowanie w trybie przyspieszonym, cechującym się znacznym ograniczeniem gwarancji procesowych.

W ramach trybu przyspieszonego wyłączono możliwość odroczenia wydania wyroku oraz możliwość odroczenia sporządzenia pisemnych uzasadnień postanowień (art. 517f § 3 k.p.k.). Stwierdzić należy, że rozwiązanie to doskonale wpisuje się w realizację celów trybu przyspieszonego sprowadzających się do maksymalnego skrócenia długości postępowania. Jest to również prosta konsekwencja faktu, iż w postępowaniu przyspieszonym rozpoznawane są sprawy o niewielkim stopniu skomplikowania, co także pozwala na znaczne zredukowanie postępowania dowodowego.

Na koniec wskazać należy na rozprawę odmiejscowioną jako na instytucję charakterystyczną dla postępowania przyspieszonego. Jej istota sprowadza się do umożliwienia przeprowadzenia czynności sądowych na odległość, gdy uczestnicy postępowania oraz sąd znajdują się w różnych miejscach. Warto wspomnieć, iż w takiej sytuacji nie jest konieczne przymusowe doprowadzenie do sądu sprawcy ujętego w warunkach określonych w przepisie art. 517b § 1 k.p.k. W miejscu przebywania sprawcy w czynnościach sądowych obok referendarza sądowego lub asystenta sędziego bierze udział obrońca, jeżeli został ustanowiony, a także tłumacz w sytuacji określonej w art. 204 k.p.k. Podczas rozprawy odmiejscowionej uczestnicy postępowania, a wśród nich obrońca oskarżonego, mogą składać wnioski, inne oświadczenia a także dokonywać czynności procesowych wyłącznie ustnie do protokołu. Wszystkie pisma procesowe, które wpłynęły do akt sprawy, od chwili przekazania do sądu wniosku, sąd obowiązany jest odczytać na żądanie oskarżonego lub jego obrońcy. W przypadku braku takiego żądania, sąd jedynie informuje oskarżonego oraz jego obrońcę o treści tych pism.

1.5. Postępowanie apelacyjne

Postępowanie apelacyjne przed sądem okręgowym w ramach trybu przyspieszonego toczy się co do zasady zgodnie z regułami określonymi dla trybu zwyczajnego. Zasadnicza różnica pomiędzy postępowaniem w trybie przyspieszonym a toczącym się w trybie zwyczajnym wynika ze specyfiki tego trybu szczególnego, jak również celów stawianych mu przez ustawodawcę i sprowadza się do skrócenia terminów do zaskarżenia orzeczenia oraz czasu postępowania międzyinstancyjnego.

Odnosząc się do czasu na zaskarżenie orzeczenia rozpocząć wypada, iż zgodnie z treścią przepisu art. 517h § 1 k.p.k. znacznemu skróceniu uległ termin do złożenia wniosku o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku, który wynosi 3 dni i liczony jest od daty ogłoszenia wyroku. W postępowaniu zwyczajnym natomiast jest on ponad dwa razy dłuższy i wynosi 7 dni. Warto także zauważyć, iż ustawodawca wprowadził możliwość złożenia takiego wniosku nie tylko w formie pisemnej, ale również ustnie do protokołu rozprawy lub posiedzenia. Wydaje się, że zabieg ten ma na celu maksymalne przyspieszenie i uproszczenie procedowania. Skróceniu do 3 dni uległ też termin na sporządzenie uzasadnienia wyroku, przy czym nie ma możliwości jego przedłużenia w oparciu o art. 423 § 1 k.p.k.

Termin na wniesienie apelacji w postępowaniu przyspieszonym wynosi 7 dni i jest on liczony od daty otrzymania wyroku z uzasadnieniem. Podobnie jak w postępowaniu zwyczajnym wniesienie tegoż środka odwoławczego zobowiązuje sąd do sporządzenia uzasadnienia wyroku. Apelacja stosownie do treści przepisu art. 428 § 1 k.p.k. wnoszona jest na piśmie do sądu, który wydał zaskarżony wyrok. Art. 517h § 4 k.p.k. statuuje zaś obowiązek niezwłocznego jej przekazania wraz z aktami sądowi odwoławczemu. Użyte we wzmiankowanym przepisie sformułowanie „niezwłoczne przekazanie” nie oznacza jednak, że prezes sądu zwolniony jest z obowiązku przeprowadzenia kontroli formalnej apelacji. Jeżeli apelacja została wniesiona przez osobę nieuprawnioną, po terminie lub jest niedopuszczalna z mocy ustawy, prezes sądu wydaje zarządzenie odmawiające jej przyjęcia, na które przysługuje zażalenie.

W postępowaniu odwoławczym prowadzonym w trybie przyspieszonym właściwym rzeczowo jest sąd okręgowy w składzie 3 sędziów. Warto wskazać, że likwidacja

trybu uproszczonego dokonana ustawą z dnia 27 września 2013 r.²⁷ powoduje, iż niemożliwym jest już zarządzenie przez prezesa sądu okręgowego rozpoznania sprawy w składzie jednego sędziego.

Istotnym rozwiązaniem z punktu widzenia obrońcy jest przepis art. 448 k.p.k., który zwalnia z zawiadomienia stron, obrońców, pełnomocników oraz prokuratora oprzyjęciu apelacji. W sytuacji, gdy apelację wniósł prokurator, obrońca lub pełnomocnik, to stosownie do przepisu art. 517h § 5 k.p.k. do zawiadomienia strony przeciwnej o terminie rozprawy dołączany jest odpis apelacji.

Charakterystyczny dla postępowania przyspieszonego jest również przepis art. 517h § 4 k.p.k., zgodnie, z którym sąd odwoławczy powinien rozpoznać sprawę w ciągu miesiąca od daty wpływu apelacji wraz z aktami do tego sądu. Opisując odrębności postępowania przyspieszonego, należy również zwrócić uwagę, iż sąd, w sytuacji, gdy zachodzi potrzeba uzupełnienia postępowania dowodowego co do istoty sprawy, może przekazać sprawę prokuratorowi celem przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych. W takim przypadku dalsze postępowanie toczy się w trybie zwyczajnym.

1.6. Nadzwyczajne środki zaskarżenia

W kodeksie postępowania karnego ustawodawca nie przewidział żadnych rozwiązań szczególnych regulujących zaskarżanie wyroków wydanych w trybie przyspieszonym w drodze nadzwyczajnych środków zaskarżenia, w związku z czym zastosowanie w tej materii znajdują przepisy ogólne. Warto jednak zaznaczyć, iż kształt rozwiązań dotyczących postępowania przyspieszonego oddziałuje również na postępowanie kasacyjne. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z 5 listopada 2008 r.²⁸, możliwość przekazania sprawy prokuratorowi w celu przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych, następująca po uchyleniu wyroku stanowi jeden z rodzajów następczego orzeczenia sądu odwoławczego. Ze względu na to, odpowiednie stosowanie przepisów normujących postępowanie odwoławcze w ramach postępowania w trybie kasacji, obejmuje również przepis art. 517i § 1 i 2

²⁷ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1247 ze zm.).

²⁸ Wyrok SN z dnia 5 listopada 2008 r., V KK 170/08, OSNwSK 2008, nr 1, poz. 2227.

k.p.k. Stąd też Sąd Najwyższy uchylając wyrok władny będzie przekazać sprawę prokuratorowi celem przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych.

Rozdział 2. Rola adwokata w postępowaniu przyspieszonym

Postępowanie przyspieszone jako tryb szczególny, który, ze swej istoty, odmiennie w stosunku do postępowania zwyczajnego reguluje przebieg procesu, wprowadzone zostało do polskiego procesu karnego z przyczyn kryminalno-politycznych, tj. w celu maksymalnego przyspieszenia i uproszczenia procesu. Takie podejście może powodować wrażenie, jakoby to ekonomika i szybkość procedowania stanowiły w jego ramach najważniejszą dyrektywę, która ma pierwszeństwo przed pozostałymi zasadami procesu karnego. Należy jednak wskazać, że tego rodzaju rozwiązania w konkretnym przypadku mogą skutkować zapadaniem orzeczeń nie realizujących zasadniczych celów postępowania karnego wyznaczonych przez przepisy art. 2 § 1 pkt 1 – 2 oraz § 2 k.p.k.

Wskazany problem wiąże się głównie z faktem, iż tak znaczne przyspieszenie postępowania ustawodawca uzyskał dzięki redukcji zakresu prawa do obrony, co z kolei skutkowało ograniczeniem w ramach tego trybu możliwości realizacji zasady prawdy materialnej. W tym miejscu warto przypomnieć, że wprowadzenie trybu przyspieszonego do kodeksu postępowania karnego dokonane ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw stanowiło powrót do podobnych rozwiązań obowiązujących przed dniem wejścia w życie Kodeksu postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 r., z których to zrezygnowano, m.in. z uwagi na zbyt ograniczone możliwości należytego przygotowania obrony przez oskarżonego oraz pozbawienie go prawa swobodnego wyboru obrońcy²⁹. Ponowne wprowadzenie do procesu karnego postępowania przyspieszonego wzbudziło więc wśród przedstawicieli doktryny wiele wątpliwości, dotyczących głównie możliwości realizacji prawa oskarżonego do obrony³⁰.

W sytuacji, gdy przepisy postępowania nie gwarantują oskarżonemu warunków umożliwiających realizację prawa do obrony, może on zostać pozbawiony możliwości

²⁹ *Nowe kodeksy karne wraz z uzasadnieniami*, Warszawa 1997, s. 437.

³⁰ Zob. m.in.: opinie W. Wróbla i P. Kruszyńskiego w sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 485), por. opinię A. Tarachy do omawianego projektu ustawy (obie opinie na stronie www.sejm.gov.pl); *Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego z dnia 19 grudnia 2005 r. o projekcie zmiany prawa karnego*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 2, s 99-108.

dowodzenia tez dla niego korzystnych, co w konsekwencji przesądzać będzie o znaczącej przewadze oskarżyciela w procesie. Z uwagi na powyższe, szczególnego znaczenia nabiera zapewnienie oskarżonemu fachowej pomocy obrońcy, która chociażby częściowo równoważyłaby szanse procesowe oskarżonego.

Prawo do obrony poprzez zapewnienie warunków realizacji zasady kontradiktoryjności służy do dokonywania ustaleń zgodnych z rzeczywistością. O znaczeniu tego prawa, może świadczyć fakt, iż jest zagwarantowane w Konstytucji (art. 42 ust. 2) oraz wiążących Rzeczpospolitą Polską aktach prawa międzynarodowego, a wśród nich m.in. Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (art. 6). Należy jednak pamiętać, że określenie sposobu jego realizacji należy do zakresu przepisów prawa karnego procesowego. Na gruncie kodeksu postępowania karnego, prawo do obrony, w tym do korzystania z pomocy obrońcy, zapewnia oskarżonemu przepis art. 6, który stanowi, że oskarżony ma prawo do obrony, w tym do posiadania obrońcy.

Aby obrona interesów oskarżonego w procesie karnym była w ogóle możliwa, oskarżony musi dysponować co najmniej wiedzą o stawianym zarzucie, przysługujących mu uprawnieniach i sposobie ich wykorzystania. Z uwagi na fakt, że proces karny stanowi bardzo złożony ciąg czynności, rozeznanie się w nim, poza znajomością często skomplikowanych przepisów prawnych, wymaga również poznania praktyki ich stosowania. Zasób wiedzy przekazywanej oskarżonemu w ramach pouczenia o przysługujących mu uprawnieniach – dodatkowo jeszcze znacznie uszczuplony w porównaniu do postępowania zwyczajnego – nierzadko nie wystarcza oskarżonemu do sprawnego poruszania się „w korytarzach pałacu sprawiedliwości”, głównie z powodu braku specjalistycznej wiedzy oraz stresu upośledzającego zdolność do racjonalnego działania³¹. W związku z powyższym, pomoc obrońcy, i to często już na początkowym etapie procesu, stanowić będzie warunek *sine qua non* skorzystania przez oskarżonego z przysługujących mu uprawnień.

³¹ A. Gaberle, *Prawo do obrony w postępowaniu przyspieszonym...*, *op. cit.*, s. 133.

Z uwagi na ekspresowe tempo rozpoznawania spraw w postępowaniu przyspieszonym – na gruncie tego trybu pojawiają się trudności w zapewnieniu oskarżonemu pomocy obrońcy. Zasada szybkości postępowania, odgrywająca w postępowaniu przyspieszonym fundamentalną rolę, ogranicza bowiem możliwość korzystania z usług obrońcy, co szczególnie widoczne jest na etapie postępowania przygotowawczego, m.in. z uwagi na ograniczony czas jaki posiada oskarżony na jego ustanowienie. Nie bez znaczenia w tej kwestii jest też ograniczony zakres pouczenia o uprawnieniach, przekazywanego oskarżonemu przez organy procesowe. Porównanie zakresu uprawnień, o których informuje się podejrzanego przy rozpoznawaniu sprawy w trybie zwykłym (art. 300 k.p.k.) oraz przyspieszonym (art. 517b k.p.k.) prowadzi do wniosku, że w tym ostatnim podejrzanego nie uprzedza się o przysługującym mu prawie do składania wniosków o dokonanie czynności dochodzenia, możliwości zaznajomienia z materiałami postępowania jak również o prawie do żądania przesłuchania go z udziałem ustanowionego obrońcy (art. 301 k.p.k.). Należy jednak wskazać, iż nie jest to równoznaczne z pozbawieniem podejrzanego tych uprawnień. W myśl art. 517a k.p.k. w trybie przyspieszonym zastosowanie znajdują przepisy o postępowaniu zwyczajnym, o ile przepisy rozdziału 54a nie stanowią inaczej. Warto jednocześnie nadmienić, że przepisy wzmiankowanego rozdziału w żadnym miejscu nie pozbawiają podejrzanego żadnego z wyliczonych wyżej uprawnień. W tak naświetlonym stanie rzeczy zasadne wydaje się dopuszczenie prawa podejrzanego do żądania przesłuchania go z udziałem ustanowionego obrońcy.

W tym miejscu warto bliżej przyjrzeć się możliwości kontaktu zatrzymanego z adwokatem lub radcą prawnym jeszcze przed uzyskaniem przez niego statusu strony postępowania przygotowawczego (podejrzanego). W myśl przepisu art. 245 § 1 k.p.k., zatrzymany będzie mógł nawiązać kontakt w dostępnej formie (głównie telefonicznej) z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednio z nimi porozmawiać. Z uwagi jednak na dużą dynamikę postępowania przygotowawczego – z czym wiąże się szybkie uzyskanie statusu podejrzanego a co za tym idzie o wiele szerszych uprawnień (m.in. możliwości ustanowienia obrońcy) – należy uznać, iż bezpośrednia rozmowa między zatrzymanym a adwokatem lub radcą prawnym nie będzie w większości przypadków możliwa. Uzyskanie przez zatrzymanego statusu strony nastąpi najpóźniej w chwili przesłuchania go w charakterze podejrzanego, co

zgodnie z dyspozycją art. 517c § 1 k.p.k., stanowi czynność obligatoryjną przed skierowaniem do sądu wniosku o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym.

W myśl art. 517j § 1 k.p.k. obrona w fazie jurysdykcyjnej postępowania przyspieszonego ma charakter fakultatywny. *Per analogiam* stwierdzić należy, że również na etapie postępowania przygotowawczego ustanowienie obrońcy będzie miało taki sam charakter. Z przywołanego wyżej przepisu wynika, że wyznaczanie obrońcy z urzędu odbywać się będzie w oparciu o przepisy postępowania zwyczajnego (art. 78-81a k.p.k.), pod warunkiem zaistnienia wskazanych w nich przesłanek³².

W trosce o prawo oskarżonego do obrony formalnej ustawodawca w art. 517j § 2 k.p.k. upoważnił Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia regulującego sposób zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy i możliwości jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym. W dniu 22 lutego 2007 r. Minister Sprawiedliwości wydał stosowne rozporządzenie³³, normujące dyżury adwokatów dla oskarżonych, których sprawy rozpoznawane są w trybie przyspieszonym. Aktualnie obowiązującym rozporządzeniem wydanym na podstawie przywołanego wyżej przepisu jest rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r.³⁴, które w stosunku do poprzednich rozszerza krąg podmiotów sprawujących dyżur o radców prawnych. (Szczegółowe omówienie regulacji dyżurów adwokackich zawarte jest w podrozdziale [4.1.](#)).

Warto wspomnieć, że początkowo ustawodawca dla zapewnienia oskarżonemu jak najszerszych możliwości do korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym wprowadził przepis art. 517i k.p.k., statuujący instytucję obrony obligatoryjnej w tym trybie. W uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 16 listopada

³² J. Kosowski, *Obrona formalna w stadium przygotowawczym postępowania przyspieszonego...*, *op. cit.*, s. 191.

³³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 lutego 2007 r. w sprawie zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy, jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich (Dz. U. Nr 38, poz. 248).

³⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym (Dz. U. poz. 920).

2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³⁵ wskazano, że wprowadzenie instytucji obrony obligatoryjnej na etapie postępowania jurysdykcyjnego stanowi nawet ponadstandardowe jak na tryb zredukowany – zabezpieczenie gwarancji procesowych oskarżonego. Przepisy kodeksu postępowania karnego w brzmieniu po nowelizacji ustawą z dnia 5 listopada 2009 r. nie przewidują już w fazie jurysdykcyjnej wymogu posiadania przez oskarżonego obrońcy. Tym samym obecnie to od woli oskarżonego uzależniony jest każdorazowo ewentualny udział obrońcy w trybie przyspieszonym. Kształt regulacji dotyczących zakresu przedmiotowego tego postępowania w zasadzie wyklucza obronę obligatoryjną opartą na ogólnych zasadach kodeksowych (art. 79 k.p.k.), z uwagi na fakt, że wymienione w przywołanym przepisie przesłanki wyłączają dopuszczalność przeprowadzenia dochodzenia – co w konsekwencji dyskwalifikuje tryb przyspieszony. Uprawnione wydaje się ponadto twierdzenie, iż negatywna ocena zabezpieczenia prawa do obrony *in abstracto* w postępowaniu przyspieszonym nie może stanowić podstawy uznania zaistnienia okoliczności utrudniających obronę, o których mowa w art. 79 § 2 k.p.k. Zasadnie zwrócił na to uwagę SN w postanowieniu z dnia 17 lutego 2004 r., wskazując, że okoliczności utrudniające obronę powinny być odnoszone do właściwości osobistych oskarżonego, które w znacznym stopniu utrudniają mu korzystanie z prawa do obrony³⁶.

³⁵ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z dnia 16 listopada 2006 r., druk sejmowy nr 485, s. 13, www.sejm.gov.pl.

³⁶ Postanowienie SN z 17 lutego 2004 r., II KK 277/02, OSNKW nr 4 z 2004 r., poz. 43.

Rozdział 3. Założenia dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady COM(2013) 824 final

Celem projektowanej dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady jest ustanowienie wspólnych norm minimalnych dotyczących prawa do tymczasowej pomocy prawnej dla podejrzanych lub oskarżonych w postępowaniu karnym w sytuacji faktycznego pozbawienia wolności, a także prawa do tymczasowej pomocy prawnej i pomocy prawnej dla osób objętych postępowaniem na mocy decyzji ramowej w sprawie europejskiego nakazu aresztowania (2002/584/WSiSW)³⁷. Ma ona na celu poprawę sytuacji prawnej podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym, którzy zostali pozbawieni wolności.

Analizę przepisów dyrektywy rozpocząć należy od wskazania zakresu jej zastosowania, który ujęty został w Artykule 2. Stosownie do tego przepisu, a także Artykułu 4 ust 2 dyrektywa ma znaleźć zastosowanie do podejrzanych lub oskarżonych pozbawionych wolności od momentu rzeczywistego pozbawienia wolności, czyli od chwili zatrzymania w areszcie policyjnym lub innym, włączając w to także okres przed formalnym przedstawieniem zarzutów i aresztowaniem. Dyrektywa ma także zastosowanie względem osób podlegających nakazowi w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, od momentu aresztowania w państwie członkowskim wykonującym nakaz do czasu wydania osoby bądź do czasu uprawomocnienia się decyzji o wydaniu – w razie jej nie wydania.

W treści dyrektywy kluczowe znaczenia mają dwa pojęcia – pomoc prawna i tymczasowa pomoc prawna. Definicje obu terminów ujęte zostały w Artykule 3 pkt a) i b) projektowanej dyrektywy. Zgodnie z tym przepisem przez pomoc prawną rozumieć należy finansowanie i wsparcie ze strony państwa członkowskiego zapewniające korzystanie z prawa dostępu do adwokata. Wsparcie takie powinno obejmować koszty postępowania, takie jak opłaty sądowe oraz koszty obrony, a wśród nich koszty adwokackie.

Mianem tymczasowej pomocy prawnej, wzmiankowany wyżej przepis, określa pomoc prawną dla osoby pozbawionej wolności do czasu podjęcia decyzji w sprawie

³⁷ Dz. Urz. WE L 190/1 z 2002 r.

pomocy prawnej. Należy podkreślić, że definicja ta ma kluczowe znaczenia dla niniejszych badań. Tymczasowa pomoc prawna jest pomocą prawną udzielaną w każdym przypadku zatrzymanemu od momentu faktycznego pozbawienia wolności aż do czasu wydania ostatecznej decyzji przez właściwy organ, w kwestii tego, czy spełnia on warunki do skorzystania z pomocy prawnej.

Stosownie do treści Artykułu 4 ust. 2, w przypadku całkowitego lub częściowego odrzucenia wniosku o pomoc prawną, prawo to przestanie przysługiwać z chwilą uprawomocnienia się decyzji o odmowie przyznania pomocy prawnej, a więc po wyczerpaniu uprawnień do odwołania się lub ponownego rozpatrzenia sprawy. W razie decyzji o udzieleniu pomocy prawnej, prawo do tymczasowej pomocy prawnej przestanie przysługiwać bądź to po udzieleniu pomocy prawnej lub po ustanowieniu adwokata udzielającego pomocy prawnej. Prawo do tymczasowej pomocy prawnej przysługuje również osobom podlegającym nakazowi w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania, które zostały pozbawione wolności. Państwa członkowskie zobligowane są do udzielania tymczasowej pomocy prawnej w każdym przypadku, gdy osoba życzy sobie skorzystania z tego prawa (Artykuł 4 ust. 1).

Artykuł 4 ust. 5 projektowanej dyrektywy stwarza państwom członkowskim możliwość wprowadzenia mechanizmów umożliwiających odzyskanie kosztów związanych z tymczasową pomocą prawną od podejrzanych lub oskarżonych lub od osób podlegających nakazowi, które nie zakwalifikują się lub zakwalifikują się tylko częściowo do uzyskania pomocy prawnej.

Twórcy projektu dyrektywy zauważają słusznie, iż na początkowych etapach postępowania podejrzani lub oskarżeni znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji, dlatego też projektowana dyrektywa nakłada na państwa członkowskie obowiązek wdrożenia właściwych procedur, bądź mechanizmów, które umożliwią niezwłoczne podjęcie działań przez obrońcę oskarżonego lub podejrzanego na możliwie najwcześniejszym etapie postępowania karnego (Artykuł 4). Ma zatem w konsekwencji przyczynić się do umożliwienia skutecznego korzystania z prawa dostępu do adwokata określonego w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (2013/48/UE). Zakłada się przy tym wypracowanie mechanizmów umożliwiających przyznanie obrońcy z urzędu w okresie od zatrzymania, aż do podjęcia ostatecznej

decyzji w kwestii przyznania obrony z urzędu – co projekt dyrektywy określa mianem tymczasowej pomocy prawnej. W odniesieniu do europejskiego nakazu aresztowania jest to prawo do tzw. „podwójnej obrony”, a więc korzystania z pomocy obrońcy zarówno w państwie wydającym, jak i wykonującym europejski nakaz aresztowania.

Projekt dyrektywy wprowadza także możliwość ograniczenia prawa do pomocy prawnej w zależności od oceny środków finansowych osoby podlegającej nakazowi oraz ustalenia, czy udzielenie w danym wypadku pomocy prawnej leży w interesie wymiaru sprawiedliwości w danym państwie wykonującym lub wydającym nakaz aresztowania (Artykuł 5 ust. 3).

Jak wskazano w opinii Biura Analiz Sądowych (BAS-WAL/WAPEiM-10/14) celem wykonania dyrektywy niezbędne będzie wprowadzenie dyżurów adwokackich w szerszym aniżeli obecnie zakresie. W związku z tym konieczne staje się dokonanie analizy funkcjonowania instytucji dyżurów adwokackich organizowanych celem zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym.

Rozdział 4. Ocena systemu dyżurów adwokackich

Do oceny systemu dyżurów adwokackich, wykorzystano metodę dogmatyczną polegającą na analizie tekstu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r., natomiast celem zapoznania się z praktyką jego funkcjonowania – metodę empiryczną, w której posłużono się metodą fokusową uzupełnioną o badania ankietowe.

W celu ustalenia rzeczywistego sposobu funkcjonowania dyżurów adwokackich Instytut Wymiaru Sprawiedliwości wystąpił z odezwą do wszystkich sądów rejonowych (260), okręgowych (46) oraz do okręgowych rad adwokackich (24) z prośbą o udzielenie informacji, jak w okręgu tego sądu, prokuratury, okręgowej rady adwokackiej funkcjonują dyżury adwokackie. W odpowiedzi na odezwę uzyskano informację z 42 sądów okręgowych, 243 sądów rejonowych i 13 okręgowych rad adwokackich.

Badania fokusowe objęły adwokatów wykonujących praktykę w okręgu Izby Adwokackiej w Rzeszowie i polegały na dyskusji z adwokatami na temat funkcjonowania dyżurów adwokackich w postępowaniu przyspieszonym.

Badaniami ankietowymi objęto natomiast adwokatów obecnych na rajdzie adwokatury w Polańczyku w dniach 1 - 4 października 2015 r. (ankietę uzupełniło 50 adwokatów) oraz grupę losowo wybranych adwokatów wykonujących praktykę w okręgu Izby Adwokackiej w Rzeszowie (10 ankiet).

Wskazać należy przy tym, iż przeprowadzona w niniejszym rozdziale analiza empiryczna dotyczy instytucji dyżurów adwokackich w kształcie nakreślonym przez rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 maja 2010 r. Aktualnie obowiązujące rozporządzenie weszło w życie dopiero z dniem 1 lipca 2015 r., dlatego też niemożliwa była kompleksowa analiza praktyki funkcjonowania dyżurów adwokackich i radcowskich w kształcie nadanym przez przepisy tego aktu normatywnego. Niemniej jednak przeprowadzone badania dotyczą w szczególności tych aspektów praktycznych, które pozostają aktualne w obowiązującym stanie prawnym.

4.1. Analiza dogmatyczna rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym

4.1.1. Sporządzanie listy dyżurujących adwokatów i radców prawnych

Rozporządzenie z dnia 25 maja 2010 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich przewidywało, że organami właściwymi do sporządzenia listy adwokatów pełniących dyżur były Okręgowe Rady Adwokackie. Zgodnie z przepisem § 3 pkt 1 wspomnianego aktu normatywnego przedstawiały one listy dyżurujących adwokatów prezesom właściwych sądów rejonowych i okręgowych. W myśl przepisów rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r. Okręgowe Rady Adwokackie i Rady Okręgowych Izb Radców Prawnych w terminie do dnia 30 listopada każdego roku przedstawiają prezesom właściwych sądów rejonowych wykazy adwokatów uprawnionych do obrony w postępowaniu karnych według przepisów o ustroju adwokatury, mających siedzibę zawodową na obszarze właściwości danego sądu i odpowiednio radców prawnych uprawnionych do obrony w postępowaniu karnym, mających miejsce zamieszkania na obszarze właściwości danego sądu. Wykazy dyżurujących adwokatów oraz wykazy dyżurujących radców prawnych, stosownie do przepisu § 3 pkt 4 powinny zawierać: 1) imię i nazwisko adwokata lub radcy prawnego; 2) adres do doręczeń; 3) numer telefonu zapewniającego stały kontakt telefoniczny z adwokatem lub radcą prawnym pełniącym dyżur; 4) numer telefaksu lub adres poczty elektronicznej; 5) wskazanie okresu w którym adwokat lub radca prawny pełni dyżur.

Rozporządzenie z dnia 23 czerwca 2015 r. przekazuje kompetencję do sporządzenia list dyżurujących adwokatów i radców prawnych prezesom właściwych sądów rejonowych, którzy sporządzają je w oparciu o przywołane wyżej wykazy. W przypadku zmiany danych objętych wykazami prezesa właściwych sądów rejonowych aktualizują listy na podstawie informacji uzyskanych od Okręgowych Rad Adwokackich lub Rad Okręgowych Izb Radców Prawnych. Listy dyżurujących adwokatów i radców prawnych są następnie niezwłocznie przekazywane przez

prezesów właściwych sądów rejonowych do wiadomości prezesów właściwych sądów okręgowych, a także okręgowym radom adwokackim, radom okręgowych izb radców prawnych, właściwym prokuratorom rejonowym oraz komendantom właściwych jednostek Policji. Listy te, oprócz danych ujętych w wykazach, zawierać powinny dodatkowo wskazanie tytułu zawodowego adwokata albo radcy prawnego.

Liczba adwokatów i radców prawnych pełniących w tym samym czasie dyżur przy konkretnym sądzie rejonowym ustalana jest po wcześniejszym zasięgnięciu opinii okręgowej rady adwokackiej i rady okręgowej izby radców prawnych. W tym celu bierze się pod uwagę przede wszystkim przewidywaną ilość spraw rozpoznawanych w postępowaniu przyspieszonym, godziny urzędowania danego sądu rejonowego oraz konieczność zapewnienia możliwości ustanowienia obrońcy z wyboru lub wyznaczenia obrońcy z urzędu oskarżonemu. Warto również dodać, że rozporządzenie przewiduje możliwość doraźnego zwiększenia liczby adwokatów i radców prawnych pełniących dyżur. W tym celu prezes sądu rejonowego występuje do okręgowej rady adwokackiej i do rady okręgowej izby radców prawnych o wyznaczenie dodatkowych adwokatów i radców prawnych w liczbie przez niego wskazanej.

4.1.2. Warunki pełnienia dyżurów

Adwokaci i radcowie prawni pełnią dyżury w godzinach urzędowania właściwego sądu rejonowego, ustalonych dla zapewnienia niezwłocznego rozpoznawania spraw w postępowaniu przyspieszonym. Co do zasady, miejscem pełnienia dyżuru jest siedziba właściwego sądu rejonowego. Przepisy rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r., (podobnie jak przepisy obowiązujących poprzednio rozporządzeń) nie precyzują warunków socjalnych oraz techniczno-organizacyjnych pełnienia dyżurów. Należy również wspomnieć, że możliwym jest pełnienie dyżuru w innym miejscu. Prezes właściwego sądu rejonowego na wniosek adwokata lub radcy prawnego może mu zezwolić na zmianę miejsca dyżuru, przy czym, podejmując taką decyzję, powinien mieć na uwadze konieczność niezwłocznego podjęcia obrony w postępowaniu przyspieszonym. W takim przypadku konieczne jest ustalenie sposobu bezpośredniego kontaktowania się z adwokatem lub radcą prawnym. Biorąc pod uwagę treść § 7 ust. 4 analizowanego rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r.

chodzi tutaj zasadniczo o bezpośredni kontakt telefoniczny, gdyż w przypadku złożenia wniosku o zmianę miejsca dyżuru prezes właściwego sądu rejonowego uzupełnia listę adwokatów i radców prawnych: o adres pod, którym pełniony będzie dyżur, a także o numer telefonu zapewniający stały i bezpośredni kontakt telefoniczny z adwokatem lub radcą prawnym.

4.1.3. Wyznaczenie obrońcy w postępowaniu przyspieszonym

W sytuacji, gdy podejrzany nie posiada obrońcy, organ postępowania przygotowawczego zobligowany jest do pouczenia go o uprawnieniu do korzystania z pomocy obrońcy z jednoczesnym przedstawieniem mu listy adwokatów i radców prawnych pełniących dyżur. Celem skorzystania z prawa do pomocy obrońcy, podejrzany składa oświadczenie w przedmiocie ustanowienia obrońcy, które organ postępowania przygotowawczego dołącza do wniosku o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym. Analogicznie wygląda sytuacja oskarżonego na etapie jurysdykcyjnym, gdzie w sytuacji, gdy nie korzysta on z pomocy obrońcy, sąd lub prezes sądu wraz z odpisem wniosku o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym udostępnia mu listę adwokatów i radców prawnych pełniących dyżur.

W postępowaniu przyspieszonym możliwe jest również korzystanie z pomocy obrońcy z urzędu. Ma to miejsce w przypadku, gdy podejrzany wykaże, że nie jest on w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Wniosek taki złożony przez podejrzanego organ prowadzący postępowanie przygotowawcze przekazuje, bezpośrednio po złożeniu wniosku, za pośrednictwem telefaksu do sądu właściwego do rozpoznania sprawy wraz z dokumentami złożonymi przez podejrzanego celem wykazania, że nie jest on w stanie ponieść kosztów obrony. Wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu prezes sądu, sąd lub referendarz sądowy rozpoznaje w pierwszej kolejności. Obrońcę z urzędu wyznacza się z listy adwokatów i radców prawnych pełniących dyżury według kolejności wpływu wniosku i potrzeb wynikających z innych okoliczności uzasadniających jego wyznaczenie. Stosownie do treści § 10 ust. 1 rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r., pomimo złożenia wniosku w postępowaniu przygotowawczym obrońcę z urzędu wyznacza się dopiero w fazie jurysdykcyjnej postępowania

przyspieszonego. Po wyznaczeniu obrońcy z urzędu prezes sądu, sąd lub referendarz sądowy podaje oskarżonemu informacje umożliwiające kontakt z adwokatem lub radcą prawnym. Wyznaczonemu obrońcy z urzędu podawane są natomiast dane umożliwiające kontakt z oskarżonym.

4.1.4. Zagadnienia problemowe

4.1.4.1. Wynagrodzenie adwokata za pełnienie dyżuru

Zasadniczym problemem funkcjonowania dyżurów adwokackich, podnoszonym przez samych adwokatów, jest kwestia wynagrodzenia adwokata za pełnienie dyżuru. Warto zwrócić uwagę, że adwokaci pomimo, iż pełnienie dyżuru wiąże się z licznymi ograniczeniami dla podstawowych swobód obywatelskich, takich jak m. in. swoboda przemieszczania się czy wykonywania zawodu – nie otrzymują żadnego wynagrodzenia za pełnienie dyżuru. Na problem ten wskazała również Naczelna Rada Adwokacka, zauważając nawet, że koszty pełnienia dyżuru bierze na siebie sam adwokat, będąc zmuszonym np. do ustanowienia zastępcy do prowadzenia jego innych spraw i ponosząc przy tym koszty udzielenia substytucji³⁸. Wydaje się, że dla zapewnienia sprawnego funkcjonowania instytucji dyżurów adwokackich koniecznym będzie wprowadzenie przepisów zapewniających odpłatność za pełnienie dyżuru. Na marginesie zauważyć należy, że w przeprowadzanej w ramach niniejszych badań ankiecie wskazywano, że sprawiedliwym wynagrodzeniem byłaby kwota w przedziale pomiędzy 200 a 800 złotych netto za dzień dyżuru.

4.1.4.2. Miejsce dyżuru – warunki socjalne

Zgodnie z § 7 ust 2 rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r., adwokaci i radcy prawni pełnią dyżury w siedzibie właściwego sądu rejonowego. Regulacja ta stanowi powtórzenie obowiązujących poprzednio przepisów analogicznych rozporządzeń, w związku z czym aktualizuje się problem zapewnienia w budynkach sądów rejonowych odpowiednich pomieszczeń socjalnych, umożliwiających adwokatowi lub

³⁸ Vide sporządzone przez Naczelną Radę Adwokacką *UWAGI do projektu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym (wersja z dnia 26.03.2015)*, www.adwokatura.pl, s. 1-2.

radcy prawnemu niezwłoczne podjęcie obrony w postępowaniu przyspieszonym. Należy zwrócić uwagę, że wykonywanie zawodu adwokata wymaga współcześnie dostępu do urządzeń elektronicznych oraz programów komputerowych umożliwiających tworzenie, edycję i wydruk dokumentów tekstowych, a także do programów informacji prawnej pozwalających na skorzystanie z aktualnych tekstów aktów prawnych oraz z bazy orzecznictwa sądowego. W szczególności w przypadku, gdy dyżur pełniony jest w godzinach nocnych, pomieszczenie to powinno także zapewniać wykonującemu dyżur adwokatowi lub radcy prawnemu co najmniej możliwość wypoczynku oraz przygotowania ciepłego napoju. Niestety z przeprowadzonych badań wynika, iż sądy nie zapewniają pomieszczeń socjalnych dla osób pełniących dyżur. Stanowi to jedną z przyczyn, dla których regułą stała się zmiana miejsca pełnienia dyżuru, dokonywana na wniosek adwokata, a która w zamierzeniu prawodawcy miała stanowić jedynie wyjątek.

4.1.4.3. Brak elastycznej procedury zamiany terminu pełnienia dyżuru

Rozporządzenie z dnia 23 czerwca 2015 r. częściowo realizuje postulaty środowiska adwokackiego dotyczące stworzenia możliwości zmiany terminu pełnienia dyżuru. Wskutek ujęcia w § 3 ust. 4 wzmiankowanego rozporządzenia, wskazania okresu, w którym adwokat lub radca prawny pełni dyżur, jako jednego z obligatoryjnych elementów wykazów sporządzanych przez okręgowe rady adwokackie i rady okręgowych izb radców prawnych, ewentualna zmiana danych objętych wykazem umożliwia dokonanie przez prezesa sądu rejonowego zmiany terminu dyżuru w trybie § 4 ust. 4 rozporządzenia. W konsekwencji adwokat oraz radca prawny może zgłosić okręgowej radzie adwokackiej lub odpowiednio radzie okręgowej izby radców prawnych chęć zmiany terminu odbywania dyżuru. Te zaś uwzględniając prośbę poinformują o tym prezesa właściwego sądu rejonowego, który w trybie § 4 ust. 4 rozporządzenia, dokona aktualizacji uprzednio sporządzonej przez siebie listy adwokatów i radców prawnych. Należy jednak wskazać, że niniejsze rozwiązanie, jako angażujące zbyt wiele podmiotów, w przypadkach nagłych okazać się może niewystarczające.

4.1.4.4. Ograniczenie możliwości korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przygotowawczym

W fazie przygotowawczej postępowania przyspieszonego dokonano daleko idącego ograniczenia prawa do obrony w ujęciu formalnym. Pomimo tego, że zarówno tekst rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r., jak i przepisy kodeksu postępowania karnego nie wyłączają uprawnienia do korzystania z pomocy obrońcy w fazie przygotowawczej postępowania przyspieszonego, to w praktyce znacznie utrudniają podejrzanemu możliwość korzystania z tego prawa. Po pierwsze, podkreślić trzeba, że udział obrońcy w fazie przygotowawczej może dotyczyć jedynie obrońcy z wyboru. Przepis § 10 ust. 1 obowiązującego rozporządzenia jasno wskazuje bowiem, że decyzja o ustanowieniu obrońcy z urzędu zapada dopiero na etapie postępowania sądowego, o czym przesądza użycie we wzmiankowanej jednostce redakcyjnej terminu „oskarżony”.

W kontekście ograniczenia możliwości korzystania z pomocy obrońcy na etapie postępowania przygotowawczego, należy również wskazać na zakres pouczenia podejrzanego o przysługujących mu uprawnieniach udzielanego przez organ procesowy bezpośrednio przed przesłuchaniem podejrzanego, które nie uwzględnia tak doniosłych uprawnień, jak prawo do złożenia wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu, o którym mowa w art. 78 k.p.k., czy zawartego w przepisie art. 301 k.p.k. uprawnienia do żądania przesłuchania z udziałem ustanowionego obrońcy. W konsekwencji, w sytuacji, gdy podejrzanym nie posiadał wcześniej wiedzy na temat przysługujących mu uprawnień – na co w większości przypadków nie można liczyć – udział obrońcy w fazie przygotowawczej postępowania przyspieszonego będzie zupełnie wyłączony.

4.1.4.5. Zagrożenia konstytucyjnego prawa oskarżonego do swobodnego wyboru obrońcy

Przepis § 8 ust. 1 rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r. stanowi, że w sytuacji, gdy podejrzanym nie ma obrońcy, organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, pouczając oskarżonego o uprawnieniu do korzystania z pomocy obrońcy, udostępni mu listę adwokatów i radców prawnych pełniących dyżur. Sytuacja taka w kontekście

braku pouczenia o możliwości wyboru obrońcy z poza listy sugerować może podejrzanemu, że wybór obrońcy ograniczony jest jedynie do adwokatów lub radców prawnych wskazanych w udostępnionej mu liście. Podkreślić należy, że z zagwarantowanym przez Konstytucję w art. 42 ust. 2 prawem oskarżonego do swobodnego wyboru obrońcy ma to niewiele wspólnego. Uprawnienie to zakłada bowiem nieskrępowany, swobodny wybór, a jak zauważa A. Gaberle, „pozbawienie oskarżonego możliwości wyboru innego obrońcy niż wymieniony na liście w istocie nie jest wyborem, lecz jego parodią”³⁹.

4.2. Analiza empiryczna instytucji dyżurów adwokackich

4.2.1. Praktyka funkcjonowania instytucji dyżurów adwokackich

Z analizy praktyki funkcjonowania instytucji dyżurów adwokackich wynika, iż w większości przypadków przepisy rozporządzenia z dnia 25 maja 2010 r., nie były realizowane. Co ciekawe, sytuacja ta doprowadziła w szeregu przypadków do wykształcenia pewnego rodzaju substytutu instytucji dyżurów adwokackich w kształcie wyznaczonym przez przepisy tego aktu normatywnego. Warto zasygnalizować, że nie oznaczało to jednak wcale, iż oskarżony w postępowaniu przyspieszonym nie ma zapewnionej pomocy obrońcy.

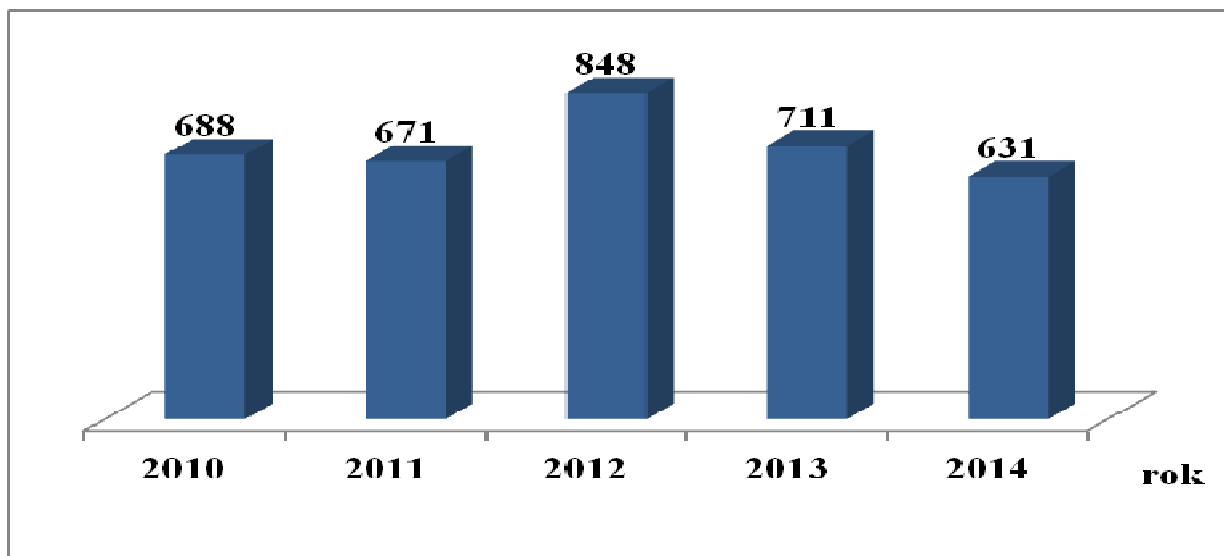
Instytucja dyżurów adwokackich, pomimo jednoznacznego brzmienia przepisów wskazanego wyżej rozporządzenia, nie funkcjonowała w okręgach wszystkich sądów rejonowych. Taki stan rzeczy wynikał w głównej mierze z faktu, iż ustawa nowelizująca z dnia 5 listopada 2009 r.⁴⁰ zniósła wymóg obrony obowiązkowej w postępowaniu przyspieszonym. Nie bez znaczenia było również to, że liczba spraw kierowanych do postępowania przyspieszonego pozostawała zasadniczo od 2010 roku na tym samym niewielkim poziomie. Średnia za okres ostatnich 5 lat to ok. 710 spraw rocznie. Jedyne znaczący wzrost liczby spraw rozpoznawanych w tym trybie

³⁹ A. Gaberle, *Prawo do obrony w postępowaniu przyspieszonym...*, s. 139.

⁴⁰ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 206, poz. 1589 ze zm.).

zanotowano w 2012 roku, co mogło mieć związek z organizacją na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012⁴¹.

Wykres 1. Liczba oskarżonych objętych wnioskami o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym.

Źródło danych: strona internetowa <http://prawo.gazetaprawna.pl/galerie/844688,duze-zdjecie,1,dyzur-dyzurowi-nierowny-lekarz-zarobi-adwokat-nie.html>

W świetle przeprowadzonych badań, można wyróżnić trzy zasadnicze modele systemu zapewnienia pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym. Pierwszy z nich to model nakreślony przez przepisy rozporządzenia z dnia 25 maja 2010 r. Funkcjonował on zasadniczo w zdecydowanej większości okręgów sądów rejonowych (156 okręgów sądów rejonowych).

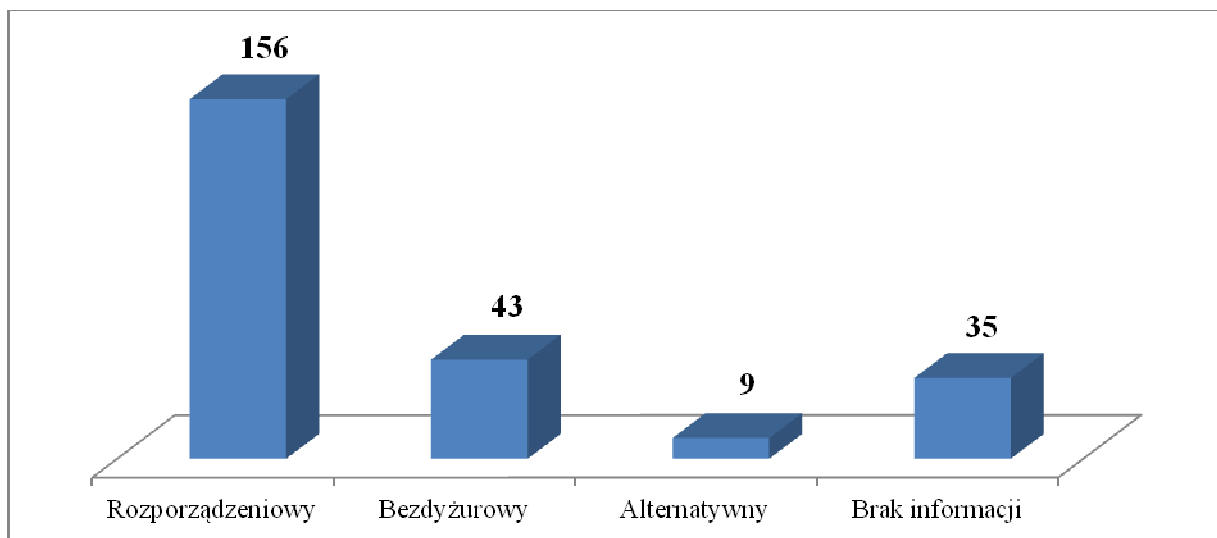
Drugi to model alternatywny wykształcony w praktyce przez sądy we współpracy ze środowiskiem adwokackim. Jego wzorcowym przykładem jest okręg sądu rejonowego w Tomaszowie Lubelskim, gdzie plan dyżurów adwokatów sporządzany był w oddziale administracyjnym sądu na podstawie listy adwokatów, którzy dobrowolnie zgłosili chęć zapewnienia pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym. Dyżur pełniony był w systemie tygodniowym, po dwóch adwokatów na dyżurze. Model ten pomimo dużej elastyczności również skutecznie zapewniał

⁴¹ Strona internetowa <http://prawo.gazetaprawna.pl/galerie/844688,duze-zdjecie,1,dyzur-dyzurowi-nierowny-lekarz-zarobi-adwokat-nie.html> (dostęp 8 sierpnia 2015).

pomoc obrońcy w postępowaniu przyspieszonym (9 okręgów sądów rejonowych wykształciło podobne systemy).

Na koniec należy również wskazać na „bezdyżurowy model zapewnienia pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym” (43 okręgi sądów rejonowych), stanowiący substytut dla dyżurów adwokackich w dosłownym rozumieniu. Polegał on zasadniczo na tym, że obrońcy z urzędu przydzielani byli w kolejności według ogólnego wykazu adwokatów uprawnionych do obrony w okręgu danego sądu rejonowego. W razie skierowania sprawy do rozpoznania w trybie przyspieszonym i konieczności ustanowienia obrońcy, dyżurujący pracownik sądu kontaktował się z adwokatem, który był w kolejności pierwszy do wyznaczenia jako obrońca z urzędu, a w przypadku niemożności skontaktowania się z nim, z kolejnym adwokatem na liście. System ten pomimo braku dyżurów pozwalał również – jak wskazują wyniki badań – na skuteczne zapewnienie pomocy obrońcy w trybie przyspieszonym.

Wykres 2. Podział okręgów sądów rejonowych w zależności od stosowanego modelu zapewnienia pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym.

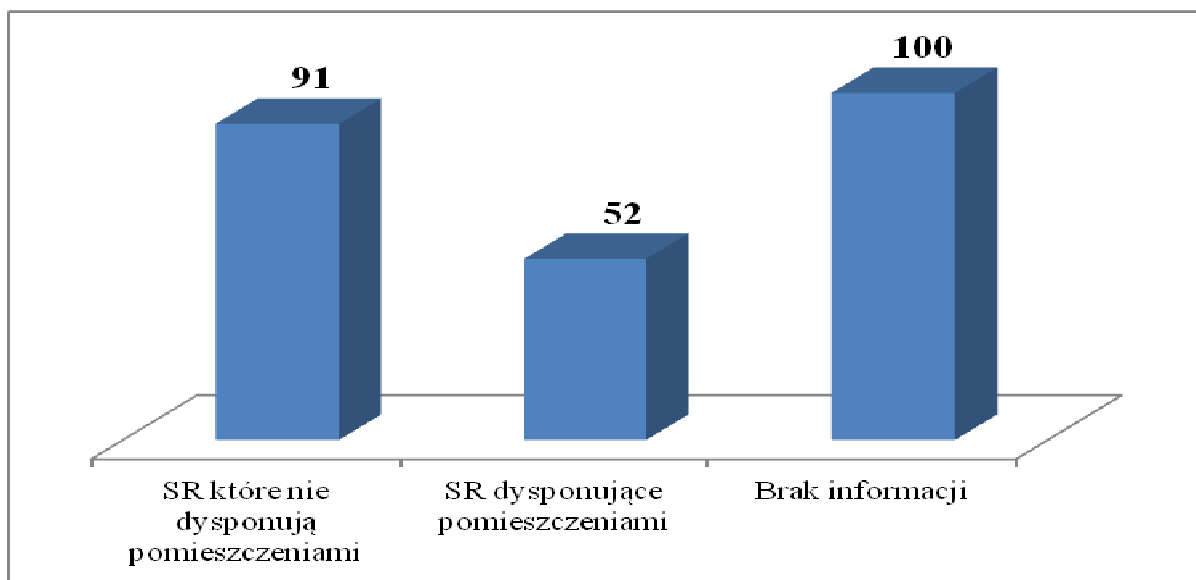

4.2.2. Miejsce pełnienia dyżuru

Analiza przepisów rozporządzenia z dnia 25 maja 2010 r. skłaniała do konstatacji, iż regułą powinno być dyżurowanie adwokata w siedzibie sądu rejonowego. Tymczasem trudno odnaleźć jakikolwiek sąd w Polsce, w którego siedzibie pełnione były dyżury adwokackie. Z badań wynika, iż miało to miejsce zasadniczo w 3

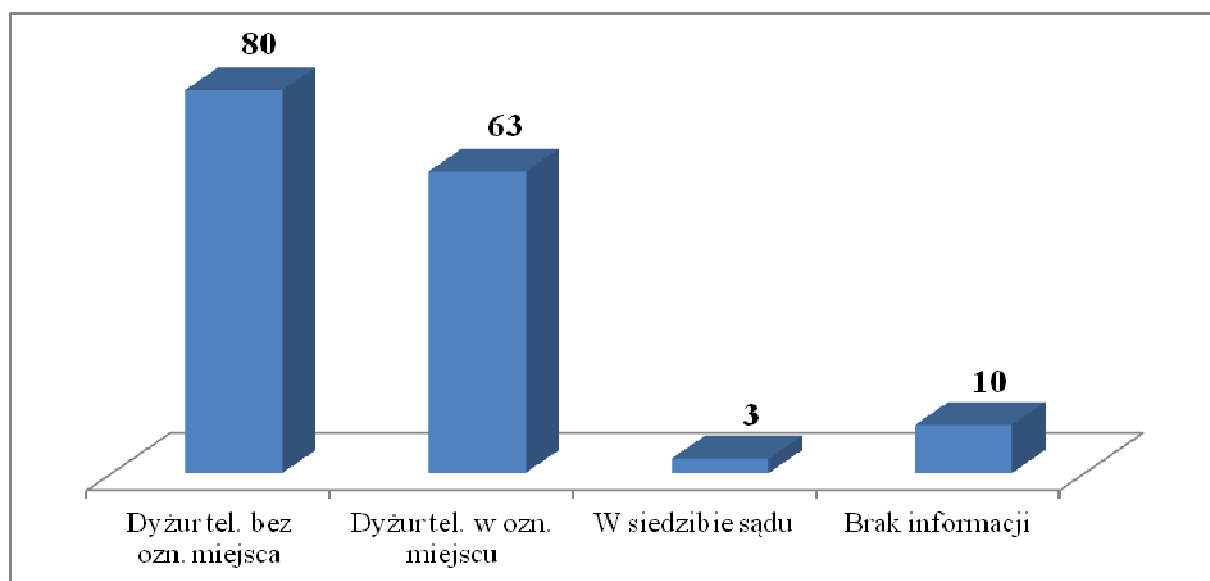
okręgach sądów rejonowych (Praga-Północ, Żywiec oraz Lublin-Zachód). Niemniej jednak należy wskazać, że szereg sądów dysponuje pomieszczeniami, które w razie potrzeby mogłyby zostać wykorzystane jako pomieszczenia socjalne dla dyżurujących adwokatów (zadeklarowały to 52 sądy rejonowe).

Wykres 3. Pomieszczenia socjalne w sądach rejonowych.

Dyżury adwokackie wykonywane były w warunkach stałego kontaktu telefonicznego, w miejscu oznaczonym przez adwokata, przeważnie w kancelarii adwokackiej (63 okręgi sądów rejonowych). Znacznie częstszym był jednak wariant dyżuru telefonicznego, gdy miejsce pełnienia dyżuru nie było oznaczone (80 okręgów sądów rejonowych). Odnotowano również przypadki, gdy to dziekan okręgowej rady adwokackiej zwrócił się do prezesa sądu rejonowego z prośbą o wydanie generalnego zezwolenia na pełnienie dyżurów w innym miejscu niż siedziba sądu rejonowego, w warunkach stałego kontaktu telefonicznego (SR w Leżajsku, ORA w Rzeszowie).

Wykres 4. Miejsce wykonywania dyżurów adwokackich.

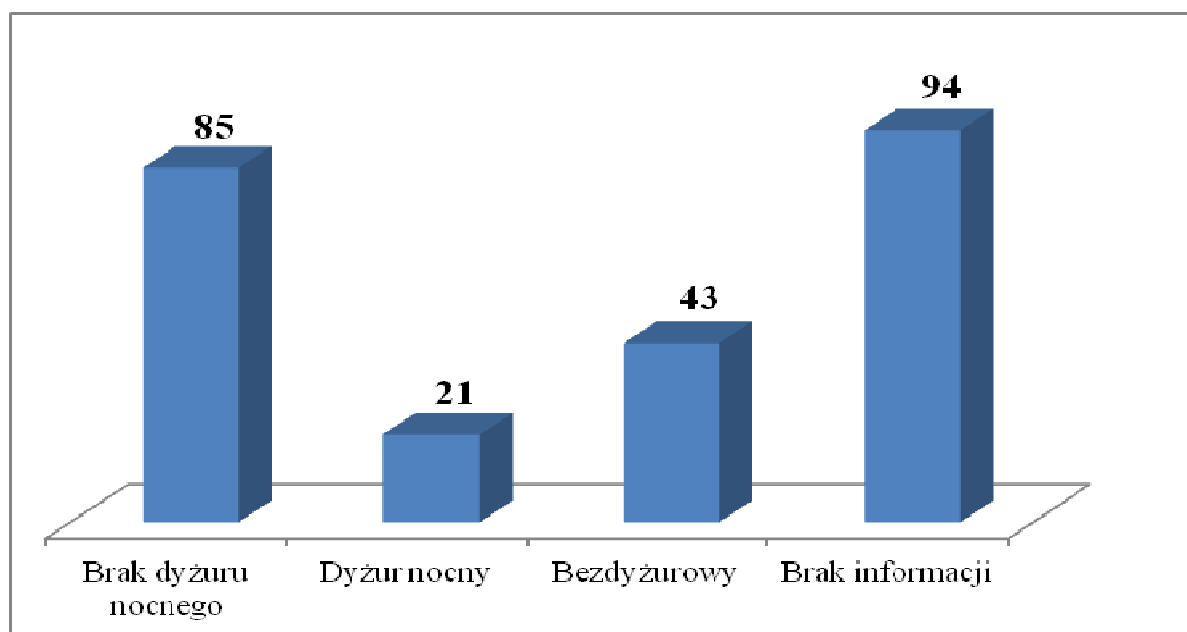

4.2.3. Godziny i czas pełnienia dyżurów

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 maja 2010 r. stanowiło, że adwokaci pełnią dyżur w czasie godzin urzędowania właściwego sądu rejonowego ustalonych dla zapewnienia niezwłocznego rozpoznawania spraw w postępowaniu przyspieszonym. Podobne rozwiązanie zawiera w tym względzie aktualnie obowiązujące rozporządzenie. Należy wskazać, iż szczegółowe regulacje dotyczące godzin urzędowania sądów rejonowych dla zapewnienia niezwłocznego rozpoznawania spraw w postępowaniu przyspieszonym zawiera rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych⁴². Jak wynika z przeprowadzonych badań, dyżury pełnione były w godzinach urzędowania sądów, do wyjątkowych można zaś zaliczyć przypadki, gdy czas pełnienia dyżuru obejmowały także porę nocną (21 okręgów sądów rejonowych). Jeden adwokat pełnił dyżur przez czas jednego tygodnia (13 okręgów sądów rejonowych) albo jednego dnia (27 okręgów sądów rejonowych). Odnotować trzeba również przypadki dyżuru zmianowego, pełnionego w godzinach od 8 do 14 przez jedną parę adwokatów, zmienianą następnie przez kolejną – na godziny od 14 do 20 (9 okręgów sądów rejonowych).

⁴² Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 2316 ze zm.).

Wykres 5. Dyżur nocny w okręgach sądów rejonowych w Polsce.

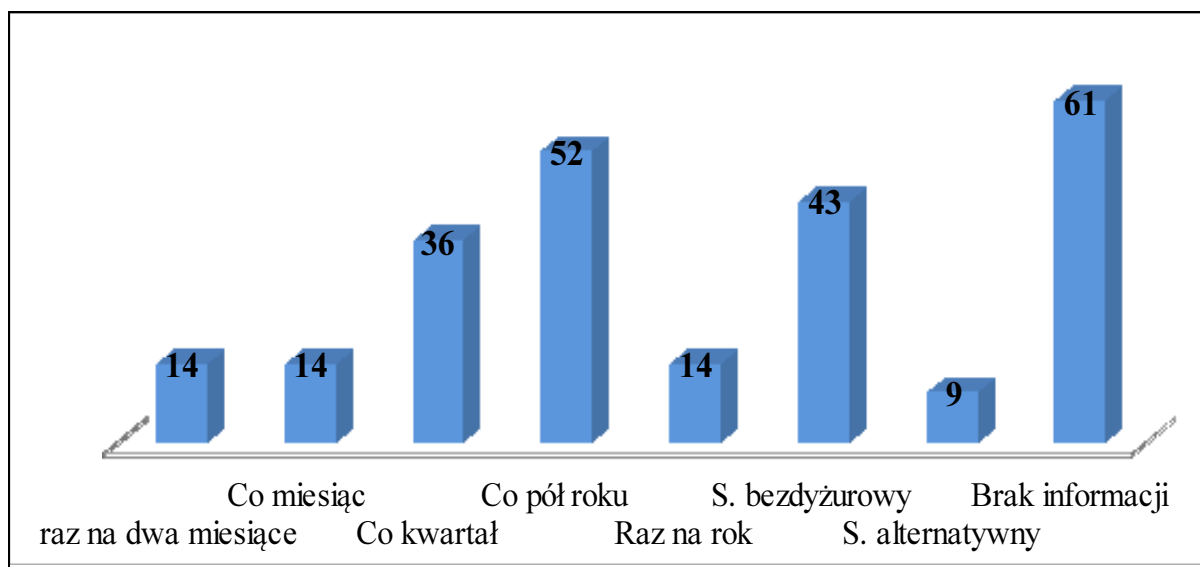

4.2.4. Listy dyżurujących adwokatów

Badania wykazały, iż wraz ze spadającą liczbą spraw kierowanych do rozpoznania w trybie przyspieszonym, kolejne okręgowe rady adwokackie na przestrzeni lat odstępowały od sporządzania i wysyłania list dyżurujących adwokatów. Na marginesie warto wskazać, iż wyjątkowo zdarzało się, że okręgowe rady adwokackie wyznaczały dla okręgów wybranych sądów rejonowych koordynatorów odpowiedzialnych za sporządzanie i przedstawianie prezesom tych sądów list dyżurujących adwokatów (np. okręg SR Racibórz).

Listy dyżurujących adwokatów sporządzane były przez okręgowe rady adwokackie, co do zasady, w odstępach kwartalnych (tak wskazało 36 sądów rejonowych) i półrocznych (tak wskazało 51 sądów rejonowych), choć zdarzało się także wysyłanie list co rok (tak wskazało 14 sądów rejonowych), co dwa miesiące (tak wskazało 14 sądów rejonowych), czy co miesiąc (tak wskazało 14 sądów rejonowych). Rozporządzenie z dnia 23 czerwca 2015 r. wprowadza w tym względzie zasadę, że listę adwokatów i radców prawnych pełniących dyżury ustala prezes sądu rejonowego w oparciu o wykazy, które okręgowe rady adwokackie i rady okręgowych izb radców prawnych przesyłają co roku do dnia 30 listopada.

Wykres 6. Częstotliwość przekazywania list dyżurujących adwokatów.

4.2.5. Sposób informowania adwokatów o terminie pełnienia dyżuru

W okręgach sądów rejonowych, w których instytucja dyżurów adwokackich funkcjonowała, o terminie pełnienia dyżuru adwokaci informowani byli zarówno drogą elektroniczną (na stronie internetowej – SR w Międzyrzeczu), jak i pisemnie (tak wskazał SR w Mławie, SR w Złotowie, SR w Kaliszu, SR w Ostrowie Wielkopolskim, SR w Jarocinie, SR w Kępnie, SR w Pleszewie, SR w Krotoszynie).

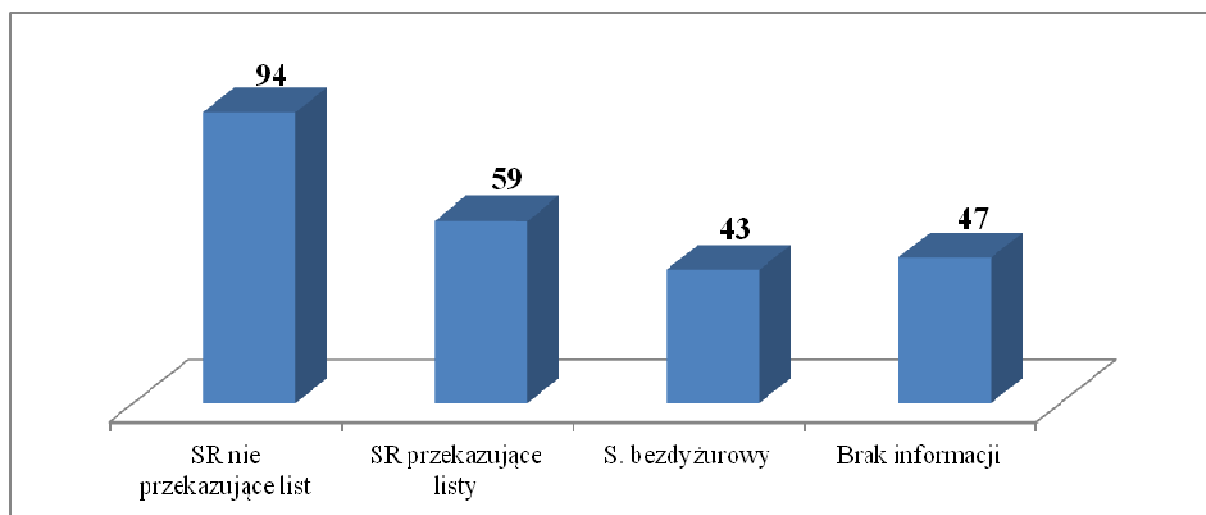
Ciekawym przypadkiem, odnoszącym się do modelu alternatywnego, było zaś informowanie adwokatów o terminie pełnienia dyżuru – równoległe do powiadamiania listowego – poprzez wywieszenie stosownej listy na tablicy ogłoszeń w budynku sądu (SR Sokołów Podlaski).

4.2.6. Obowiązek podania listy dyżurujących adwokatów do wiadomości właściwego prokuratora rejonowego i właściwego komendanta Policji

Z przeprowadzonych badań wynika, że prezesi sądów rejonowych, pomimo tego, iż otrzymywali od okręgowych rad adwokackich listy adwokatów pełniących dyżur, zasadniczo nie podawali ich do wiadomości właściwym prokuratorom rejonowym oraz właściwym komendantom Policji. Z obowiązku tego nie wywiązało się 94 prezesów sądów rejonowych, jako usprawiedliwienie wskazując takie okoliczności,

jak brak takiej praktyki, czy wreszcie brak prawnego zobowiązania. Wskazać należy przy tym jednak, iż obowiązek ten, z którego wywiązało się 59 prezesów sądów rejonowych, statuował wyraźnie przepis § 3 ust. 3 rozporządzenia z dnia 25 maja 2010 r. (obecnie § 5 ust. 1 aktualnie obowiązującego rozporządzenia).

Wykres 7. Przekazywanie list dyżurujących adwokatów właściwym prokuratorom i komendantom Policji.

4.2.7. Liczba adwokatów jednocześnie wykonujących dyżur

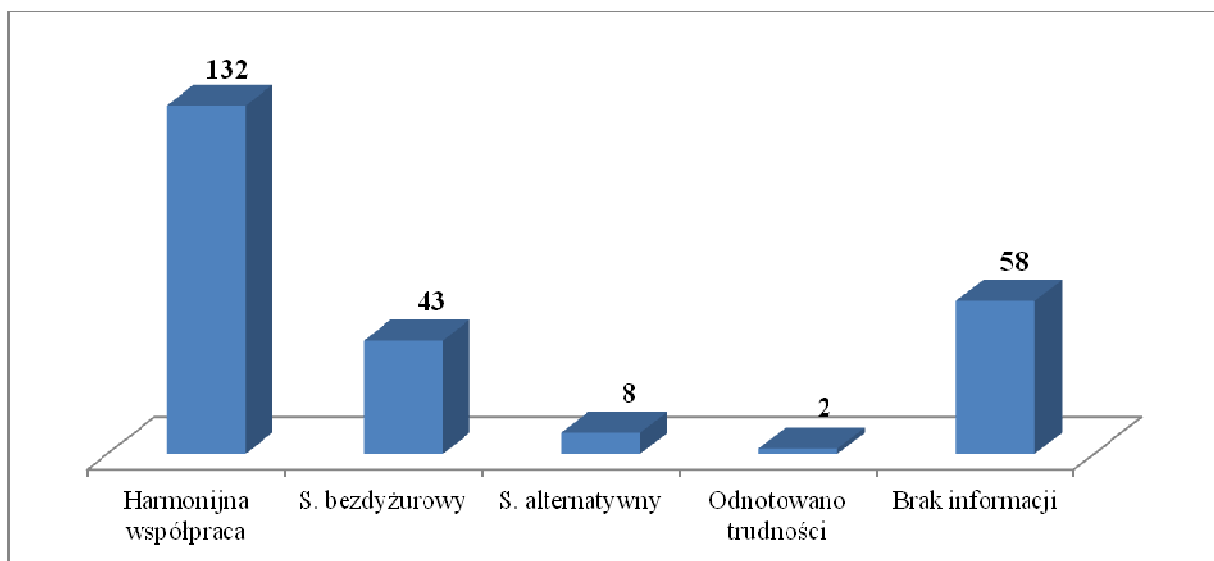
Stosownie do przepisu § 2 ust. 4 rozporządzenia z dnia 25 maja 2010 r., liczbę adwokatów pełniących dyżury przy poszczególnych sądach rejonowych ustalał prezes właściwego sądu okręgowego po zasięgnięciu opinii okręgowej rady adwokackiej. Z przeprowadzanych badań wynika, że w okręgach większości sądów rejonowych w Polsce, które wypowiedziały się w tym przedmiocie, dyżur jednocześnie pełniło dwóch adwokatów (23 okręgi sądów rejonowych). Ze względu na niewielką liczbę spraw rozpoznawanych w trybie przyspieszonym, było to jednak wystarczające dla zapewnienie oskarżonemu obrońcy w postępowaniu przyspieszonym nawet w okręgach obejmujących większe miasta. Należy jednak wskazać, że w okręgach gdzie prognozowano większy udział spraw rozpoznawanych w postępowaniu przyspieszonym w stosunku do ogólnej liczby spraw – liczba pełniących dyżur adwokatów wzrastała do trzech adwokatów jednocześnie pełniących dyżur (6 okręgów sądów rejonowych – SR Ciechanów, SR Sierpc, SR Płońsk, SR Płock, SR Gostynin, SR Częstochowa). Co ciekawe, w okręgach niektórych sądów rejonowych zdarzały się przypadki dyżuru zmianowego, pełnionego

przez parę adwokatów w godzinach od 8 do 14, którą w godzinach od 14 do 20 zastępowała kolejna para adwokatów. Należy także wspomnieć o sytuacjach, gdzie wszyscy adwokaci mający siedzibę zawodową w okręgu danego sądu wykonywali dyżur jednocześnie (SR w Przeworsku). W takich przypadkach wybór konkretnego adwokata uzależniony był od decyzji prezesa sądu.

4.2.8. Współpraca sądów z samorządem adwokackim

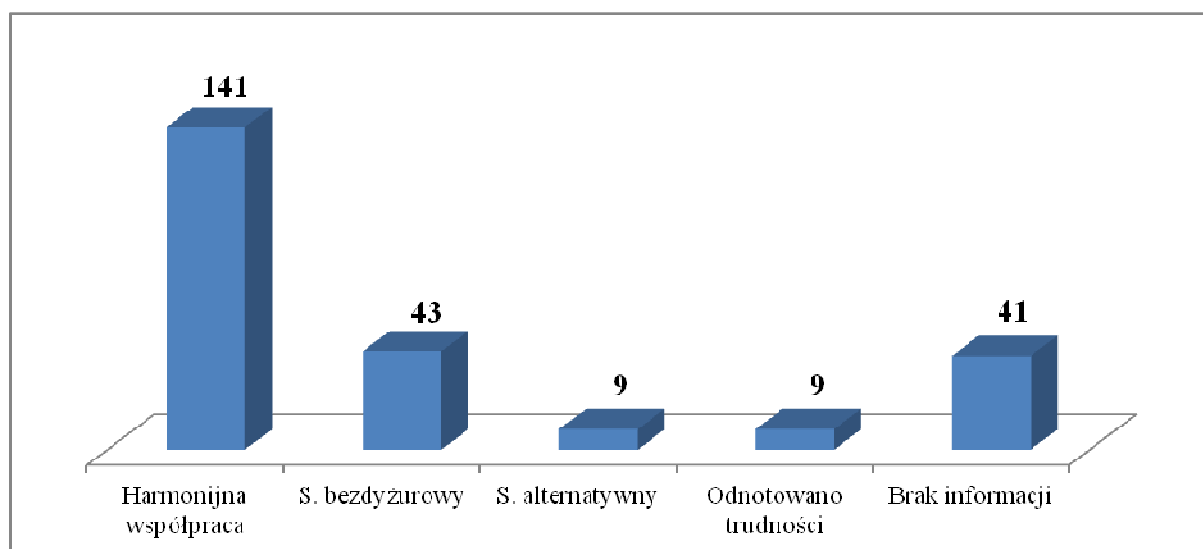
W świetle przeprowadzonych badań współpraca sądów z samorządem adwokackim w zakresie organizacji dyżurów adwokackich przebiegała harmonijnie i nie odnotowywano w tym względzie problemów (132 sądów rejonowych). Znalazły się jednak przypadki, gdzie wskazano na pewne trudności w tej materii (2 sądy rejonowe – SR Świebodzin, SR Nowy Sącz).

Wykres 8. Współpraca – w zakresie organizacji dyżurów adwokackich – sądów rejonowych z okręgowymi radami adwokackimi, w ocenie sądów rejonowych.

Podobnie, co do zasady, oceniano wzajemną współpracę sądów z adwokatami pełniącymi dyżur. Problemy, jakie odnotowano, dotyczyły niemożności skontaktowania się z adwokatem pełniącym dyżur. Miały one jednak charakter incydentalny. (Tak np. SR Piotrków Trybunalski, SR Grójec, SR Sierpc, SR Płońsk, SR Płock, SR Gostynin, SR Włocławek, SR dla m. st. Warszawy, SR dla Warszawy-Śródmieścia).

Wykres 9. Współpraca z pełniącymi dyżur adwokatami, w ocenie sądów rejonowych.

4.2.9. Czas i miejsce przygotowania się do obrony

Zapewnienie oskarżonemu skutecznej obrony w postępowaniu przyspieszonym wymaga odpowiedniego czasu i miejsca na zapoznanie się z okolicznościami faktycznymi i prawnymi konkretnej sprawy. Z przeprowadzonych badań wynika, że adwokaci dysponowali zasadniczo odpowiednią ilością czasu na zapoznanie się z materiałem dowodowym, jakkolwiek nie potrafili wskazać na jego konkretny wymiar. Podnoszono przy tym, iż jest on uzależniony od szeregu czynników, m. in. stopnia skomplikowania sprawy, ilości materiału dowodowego oraz okoliczności towarzyszących rozpoznaniu sprawy, jak choćby plan wokandy czy czas potrzebny składowi orzekającemu na zapoznanie się z aktami sprawy.

W ocenie obrońców czas ten raczej nie wystarczał (38 adwokatów wskazywało w ankietach na tę odpowiedź) na właściwe przygotowanie strategii obrony, gdyż wymaga to nie tylko znajomości treści dokumentów zalegających w aktach, ale także odpowiedniej ilości czasu na rozważenie okoliczności faktycznych i prawnych konkretnej sprawy. Ważne jest także uzgodnienie strategii obrony z oskarżonym.

W dyskusjach zwrócono natomiast uwagę na konieczność zapewnienia obrońcy odpowiedniego pomieszczenia wyposażonego w literaturę prawniczą, zbiór aktualnego orzecznictwa sądowego, komputer – wyposażony w edytor tekstu, a także zaktualizowany system informacji prawnej – wraz z drukarką i papierem do

drukowania. Za niedopuszczalną należy bowiem uznać zdarzającą się bardzo często sytuację, w której obrońca zmuszony był do przygotowania się do sprawy na korytarzu sądu, czy sporządzania pism procesowych i notatek „na kolanie”. Jak wynika z informacji uzyskanych z sądów rejonowych, większość z nich nie udostępnia pomieszczenia na przygotowanie się do rozprawy (91 sądów rejonowych).

4.2.10. Kontakt obrońcy z oskarżonym

Wyniki przeprowadzonych z adwokatami dyskusji wskazują, iż nagminną była sytuacja, gdy adwokaci nie mieli możliwości kontaktu z oskarżonym w oddzielnym pomieszczeniu bez obecności osób trzecich (na okoliczność tą wskazano w 41 ankietach). Kontakt ten najczęściej ograniczony był do wymiany kilku zdań na korytarzu sądu bezpośrednio przed rozprawą, często w obecności funkcjonariuszy Policji. Okoliczność ta wpływała również na to, iż niejednokrotnie niemożliwe było wypracowanie i uzgodnienie z oskarżonym skutecznej linii obrony.

Rozdział 5. Wnioski *de lege ferenda*

Praktyka funkcjonowania dyżurów adwokackich w postępowaniu przyspieszonym w ramach nakreślonych przez rozporządzenie z dnia 25 maja 2010 r. wskazała na szereg problemów dotyczących tej instytucji, których to ustawodawca nie rozwiązał również w aktualnie obowiązującym rozporządzeniu. Powyższe stwierdzenie uzasadnia potrzebę zmian *de lege ferenda* dostosowujących system dyżurów w ten sposób, aby udzielana w jego ramach obrona odpowiadała standardom wyznaczanym przez Konstytucję oraz akty prawa unijnego i międzynarodowego. Konieczność takich zmian wymuszona być może również obowiązkiem właściwej implementacji projektowanej dyrektywy. W tym zakresie proste rozszerzenie zakresu instytucji dyżurów celem udzielenia pomocy prawnej osobom faktycznie pozbawionym wolności od chwili zatrzymania, należy bowiem uznać jedynie za półśrodek.

Przeprowadzone badania wskazują na konieczność dokonania zmian w następującym zakresie:

1. Wynagrodzenie dla dyżurujących adwokatów i radców prawnych za czas dyżuru

Pełniący dyżury adwokaci i radcowie prawni pozostają faktycznie w gotowości do wykonywania pracy. Odnosząc to do przepisów prawa pracy, które zapewniają pracownikowi wynagrodzenia za rzeczywiście wykonaną pracę, jak i okres pozostawania w gotowości do jej wykonywania (art. 80 i 81 § 1 i 2 kodeksu pracy⁴³), a także biorąc pod uwagę liczne niedogodności związane z pełnieniem dyżuru – za czas dyżuru powinno należeć się im odpowiednie wynagrodzenie. Na okoliczność tę wskazywano zarówno podczas rozmów z adwokatami prowadzonych w ramach badań fokusowych, jak również w ankiecie.

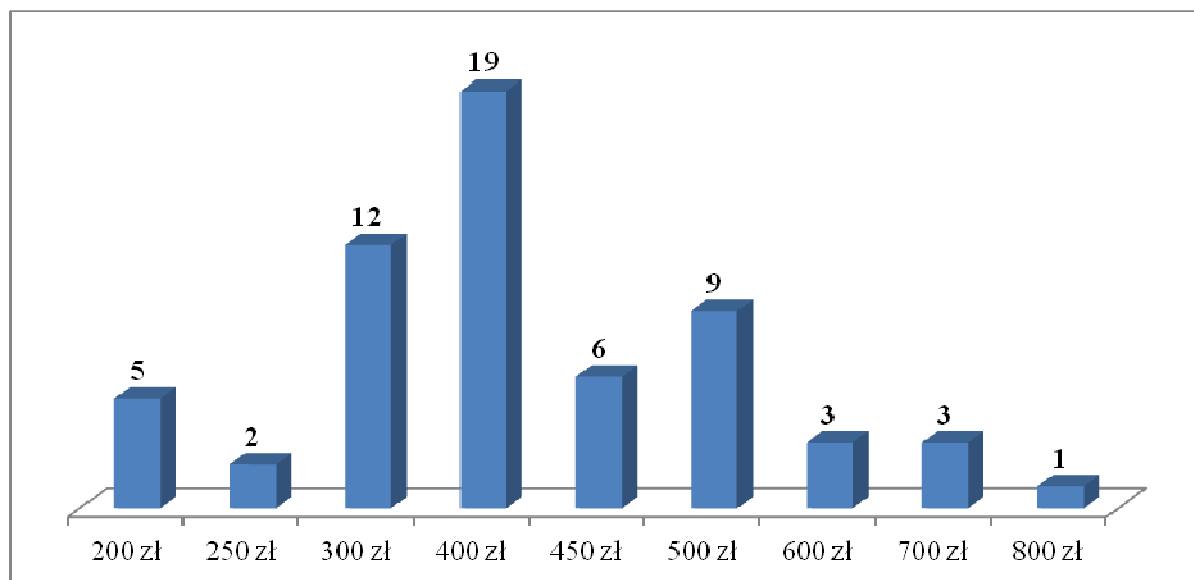
Rozsyłana adwokatom ankieta umożliwiła badanym wpisanie propozycji kwoty, która powinna należeć się adwokatowi za pełnienie dyżuru. Warto przy tym zauważyć, że konsekwencją tego, iż 51 z 60 badanych adwokatów wskazało,

⁴³ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2014 r., poz. 1502 ze zm.).

iż dyżur powinien obejmować jeden dzień, propozycje dotyczyły stawki dziennej, chociaż adwokaci, którzy opowiadali się za dyżurem trwającym jeden tydzień (za rozwiązaniem tym opowiedziało się 8 adwokatów), wskazywali również wynagrodzenie za jeden dzień dyżuru. Uśredniona kwota wynagrodzenia (obliczona jako średnia arytmetyczna), na jaką wskazywano w ankiecie, to 410 złotych netto za dzień dyżuru. Mediana podawanych kwot wyniosła natomiast 400 złotych netto.

Należy dodać, że wskazywane przez adwokatów kwoty dotyczyły dyżuru wykonywanego w ramach stałego kontaktu telefonicznego.

Wykres 10. Wynagrodzenie za dzień pełnienia dyżuru proponowane przez adwokatów.

2. Dyżur pełniony w warunkach stałego kontaktu telefonicznego w siedzibie kancelarii jako zasadniczy sposób pełnienia dyżuru

Z przeprowadzonych badań wynika, że sytuacja wskazana w rozporządzeniu z dnia 23 czerwca 2015 r., jak i poprzednio obowiązującym z dnia 25 maja 2010 r., jako zasada, czyli pełnienie dyżuru w siedzibie sądu rejonowego, w praktyce nie występowała. Stan taki miał miejsce, pomimo że pełnienie dyżuru w siedzibie kancelarii wymagało (i nadal wymaga) uzyskania specjalnej zgody prezesa sądu rejonowego. Wydaje się zatem, że dostosowanie stanu prawnego do realiów funkcjonowania instytucji dyżurów adwokackich wymaga zmiany właściwych przepisów rozporządzenia odnoszących się do miejsca pełnienia dyżuru (§ 7 ust. 2 -

4 rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r.) i wskazania w nich dyżuru pełnionego w warunkach stałego kontaktu telefonicznego w siedzibie kancelarii, jako zasadniczego sposobu pełnienia dyżuru.

Stosownie do powyższego, wydaje się, iż zasadne byłoby nadanie § 7 ust. 2 następującego brzmienia:

„Adwokaci i radcy prawni pełnią dyżury w siedzibie kancelarii w warunkach stałego kontaktu telefonicznego”, przy jednoczesnym wykreśleniu ust. 3 i 4.

3. Wprowadzenie procedury umożliwiającej zamianę terminu dyżuru w razie nagłej potrzeby

Chociaż przepisy rozporządzenia umożliwiają pełniącym dyżur adwokatom i radcom prawnym zmianę terminu pełnienia dyżuru, to jest ona nader skomplikowana, w związku z czym nie będzie mogła znaleźć zastosowania w przypadkach nagłych wywołanych niemożliwymi do przewidzenia przeszkodami. Konieczne staje się zatem wprowadzenie przepisu, który stworzy w takich przypadkach możliwość zamiany terminu pełnienia dyżuru po telefonicznym zgłoszeniu prezesowi właściwego sądu rejonowego przez zainteresowanego i ewentualnym wskazaniu swojego zastępcy.

Należy również wskazać, iż lista dyżurujących adwokatów i radców prawnych powinna obejmować co najmniej dwóch obrońców na dany dzień dyżuru, co minimalizować będzie negatywne skutki ewentualnego nie wywiązania się przez jednego z nich z obowiązku dyżuru.

4. Rozszerzenie zakresu pouczenia podejrzanego, o którym mowa w art. 517b k.p.k.

Wzmiankowany wyżej zakres pouczenia należy rozszerzyć o przysługujące oskarżonemu uprawnienia do złożenia wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu, o którym mowa w art. 78 k.p.k., czy zawarte w przepisie art. 301 k.p.k. uprawnienie do żądania przesłuchania z udziałem ustanowionego obrońcy. Nie sposób odnaleźć bowiem uzasadnienia dla wspomnianej regulacji w dotychczasowym brzmieniu, ponieważ trudno zakładać, że ustawodawca zamierzał wykorzystać niewiedzę

podejznanego, czy nawet wprowadzić go w błąd co do zakresu przysługujących mu rzeczywiście uprawnień tylko w tym celu, aby możliwym było dalsze procedowanie w trybie przyspieszonym.

5. Rozszerzenie zakresu pouczenia podejznanego, o którym mowa w § 8 ust 1 rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r.

Pouczenie, o którym mowa w § 8 ust 1 rozporządzenia z dnia 23 czerwca 2015 r., może stwarzać błędne przekonanie, że podejzpany jest uprawniony do skorzystania z pomocy tylko tego obrońcy, który wskazany jest na liście dyżurujących adwokatów i radców prawnych. Ze względu na to konieczne staje się rozszerzenie pouczenia poprzez wskazanie na możliwość skorzystania również z pomocy innego obrońcy, aniżeli ten wymieniony na liście, o ile nie spowoduje to zwłoki uniemożliwiającej rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym.

6. Zapewnienie obrońcy w budynku sądu odpowiedniego pomieszczenia, umożliwiającego należyte przygotowanie się do obrony

Z uwagi na to, że zapewnienie oskarżonemu skutecznej obrony w postępowaniu przyspieszonym wymaga odpowiedniego miejsca na zapoznanie się z okolicznościami faktycznymi i prawnymi konkretnej sprawy, konieczne staje się wprowadzenie właściwych przepisów, nakazujących sądom udostępnianie obrońcy w postępowaniu przyspieszonym pomieszczenia wyposażonego w literaturę prawniczą, zbiór aktualnego orzecznictwa sądowego, komputer wraz z zainstalowanym edytorem tekstu oraz zaktualizowanym systemem informacji prawnej, drukarkę i papier do drukowania. W tym celu zasadne byłoby wprowadzenie do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 2015 r. - Regulamin urzędowania sądów powszechnych w § 12 ustępu 5 następującej treści: „W sądzie rejonowym wydziela się odrębne, odpowiednio wyposażone – w szczególności w komputer wraz z zainstalowanym i uaktualnionym systemem informacji prawnej, drukarkę, papier do drukowania – pomieszczenia dla adwokatów i radców prawnych, występujących jako obrońcy w postępowaniu przyspieszonym.”

7. Zapewnienie tymczasowej pomocy prawnej od momentu faktycznego pozbawienia wolności

Właściwa implementacja dyrektywy wymuszać będzie wprowadzenie przepisów nakazujących organom postępowania przygotowawczego dokonującym zatrzymania, niezwłoczne zawiadomienie pełniącego dyżur adwokata lub radcy prawnego o konieczności zapewnienia zatrzymanemu tymczasowej pomocy prawnej i umożliwienie mu podjęcia czynności obrończych do czasu podjęcia przez sąd decyzji o przyznaniu obrońcy z urzędu.

Jak wspomniano powyżej, mianem tymczasowej pomocy prawnej projekt dyrektywy określa pomoc prawną dla osoby pozbawionej wolności do czasu podjęcia decyzji w sprawie pomocy prawnej.

Wprowadzenie instytucji tymczasowej pomocy prawnej oznaczałoby konieczność nowelizacji art. 245 k.p.k. poprzez zagwarantowanie w treści tego przepisu prawa zatrzymanego do skorzystania z tymczasowej pomocy prawnej udzielanej przez adwokata lub radcę prawnego pełniącego dyżur, o którym mowa w art. 517j § 1 k.p.k. Automatycznie wymusiłoby to również konieczność modyfikacji treści art. 178 pkt 1 k.p.k., tak aby zakazem dowodowym statuowanym przez ten przepis objęto również przypadki tymczasowej pomocy prawnej.

Adwokat lub radca prawny świadczący tymczasową pomoc prawną zatrzymanemu zobligowany byłby także, stosownie do przepisów ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze⁴⁴ (art. 6 ust. 1) a także ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych⁴⁵ (art. 3 ust. 3), do zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej.

Rozszerzenie tymczasowej pomocy prawnej na tryb zwyczajny wydaje się rozwiązaniem pożądanym i koniecznym w celu właściwej implementacji projektowanej dyrektywy. Należy wskazać, iż przyczyniłoby się to do stworzenia zatrzymanemu szerszych możliwości skuteczniejszej obrony swoich praw a także skutecznego korzystania z przysługującego mu prawa dostępu do adwokata,

⁴⁴ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 615 ze zm.).

⁴⁵ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 507 ze zm.).

określonego w dyrektywie w sprawie prawa dostępu do adwokata. Odnosząc się zaś do możliwości rozszerzenia prawa do tymczasowej pomocy prawnej na inne, niż tryb przyspieszony, postępowania szczególnie zauważyć trzeba, iż specyfika tych postępowań, w których zasadniczo nie dochodzi do faktycznego pozbawienia wolności, z reguły wykluczy tryby te spod zakresu instytucji tymczasowej pomocy prawnej. Ze swej istoty łączy się ona bowiem ze wszystkimi sprawami, w których doszło do zatrzymania.

W związku z powyższym wydaje się, że do art. 245 k.p.k. należy dodać § 1a i 1b, które powinny otrzymać następujące brzmienie:

§ 1a Niezależnie od treści § 1 zatrzymanemu przysługuje prawo do tymczasowej pomocy prawnej świadczonej przez adwokata lub radcę prawnego pełniącego dyżur, o którym mowa w art. 517j § 1 k.p.k.

§ 1b Uprawnienie, o którym mowa w § 1a, przysługuje gdy:

- 1) zwolniono zatrzymanego;
- 2) zarządzenie o odmowie przyznania obrońcy z urzędu stało się prawomocne;
- 3) ustanowiony został obrońca z urzędu.

Wprowadzenie do kodeksu postępowania karnego art. 245 § 1a i 1b, wymusza zmianę treści art. 178 pkt 1, który powinien otrzymać następujące brzmienie:

Art. 178 pkt 1 „obrońcy albo adwokata lub radcy prawnego działającego na podstawie art. 245 § 1 lub § 1a, co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę”.

Wykaz wykresów

Wykres 1. Liczba oskarżonych objętych wnioskami o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przyspieszonym.	36
Wykres 2. Podział okręgów sądów rejonowych w zależności od stosowanego modelu zapewnienia pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym.	37
Wykres 3. Pomieszczenia socjalne w sądach rejonowych.	38
Wykres 4. Miejsce wykonywania dyżurów adwokackich.....	39
Wykres 5. Dyżur nocny w okręgach sądów rejonowych w Polsce.....	40
Wykres 6. Częstotliwość przekazywania list dyżurujących adwokatów.	41
Wykres 7. Przekazywanie list dyżurujących adwokatów właściwym prokuratorom i komendantom Policji.....	42
Wykres 8. Współpraca – w zakresie organizacji dyżurów adwokackich – sądów rejonowych z okręgowymi radami adwokackimi, w ocenie sądów rejonowych.....	43
Wykres 9. Współpraca z pełniącymi dyżur adwokatami, w ocenie sądów rejonowych.	44
Wykres 10. Wynagrodzenie za dzień pełnienia dyżuru proponowane przez adwokatów.....	47

Kwestionariusz ankiety dla adwokatów

ANKIETA

dotycząca systemu dyżurów adwokackich w postępowaniu przyspieszonym i zapewnienia pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym w świetle możliwości rozszerzenia go w celu wykonania projektowanej dyrektywy w sprawie tymczasowej pomocy prawnej (COM (2013) 824 final) – temat zgłoszony przez Departament Prawa Karnego Ministerstwa Sprawiedliwości

1. Wykonuje Pan/Pani zawód w okręgu:

- a) Izby Adwokackiej w
- b) Sądu Okręgowego w
- c) Sądu Rejonowego w

2. Kiedy rozpoczął Pan/Pani wykonywanie zawodu adwokata?

.....(proszę podać rok)

3. Czy w Sądzie Rejonowym, w którego okręgu ma Pan/Pani siedzibę kancelarii, funkcjonuje obecnie instytucja dyżurów adwokackich w postępowaniu przyspieszonym ?

- a) tak (proszę przejść do pyt. 6)
- b) nie
- c) nie wiem (proszę przejść do pyt. 6)

4. Jeżeli instytucja ta nie funkcjonuje, to czy kiedykolwiek funkcjonowała?

- a) tak
- b) nie (proszę przejść do pyt. 6)
- c) nie wiem (proszę przejść do pyt. 6)

5. Czy występował Pan/Pani w charakterze obrońcy w postępowaniu przyspieszonym?

- a) tak
- b) nie (proszę przejść do pyt. 26)
- c) nie pamiętam (proszę przejść do pyt. 26)

6. Jeżeli występował Pan/Pani w charakterze obrońcy w postępowaniu przyspieszonym, to ile razy zdarzyło się to w Pana/Pani karierze?

.....(proszę podać w przybliżeniu)

7. Czy zdarzyło się, że ustanowiono Pana/Panią obrońcą jeszcze na etapie postępowania przygotowawczego?

- a) tak, zawsze
- b) tak, czasami
- c) nie (proszę przejść do pyt. 10)
- d) nie pamiętam

8. Jeżeli ustanowiono Pana/Panią obrońcą w postępowaniu przygotowawczym w trybie przyspieszonym, to czy doszło do tego:

- a) przed przesłuchaniem podejrzanego
- b) w trakcie przesłuchania podejrzanego (do protokołu)
- c) po przesłuchaniu podejrzanego
- d) inne, jakie

9. Jeżeli ustanowiono Pana/Panią obrońcą w postępowaniu przygotowawczym w trybie przyspieszonym, tak, to w jakiej formie do tego doszło:

- a) z wyboru z listy adwokatów (w ramach dyżuru)
- b) z wyboru z poza listy adwokatów (poza instytucją dyżuru)
- c) z urzędu z listy adwokatów
- d) z urzędu z poza listy adwokatów
- e) inne, jakie

10. Czy zdarzyło się Panu/Pani uczestniczyć w czynności przesłuchania podejrzanego na etapie postępowania przygotowawczego w trybie przyspieszonym?

- a) tak
- b) nie
- c) nie pamiętam

11. Czy zdarzało się Panu/Pani na etapie postępowania przygotowawczego w trybie przyspieszonym kontaktować z zatrzymanym?

- a) tak
- b) nie (proszę przejść do pyt. 14)
- c) nie pamiętam (proszę przejść do pyt. 14)

12. Jeżeli kontaktował się Pan/Pani z zatrzymanym w postępowaniu przygotowawczym, to w jakiej formie się to odbyło?

- a) bezpośrednia rozmowa
- b) rozmowa telefoniczna
- c) inne, jakie.....
- d) nie pamiętam

13. Czy zdarzyło się Panu/Pani w trybie przyspieszonym zawiązać stosunek obrończy w formie ustnej za pośrednictwem telefonu?

- a) tak
- b) nie
- c) nie pamiętam

14. Czy zdarzyło się, że został Pan/Pani ustanowiony obrońcą w postępowaniu przyspieszonym – nie będąc na liście adwokatów dyżurujących w danym dniu?

- a) tak
- b) nie
- c) nie pamiętam

15. Czy zdarzyło się, że prezes sądu wyznaczył Pana/Panią w trybie przyspieszonym obrońcą z urzędu wbrew woli i wyborowi oskarżonego (dot. stanu z przed nowelizacji z 2009 r. – obrona obowiązkowa)?

- a) tak
- b) nie

c) nie pamiętam

16. Czy zdarzyło się, że oskarżony wypowiedział na posiedzeniu w trybie przyspieszonym upoważnienie do obrony?

a) tak

b) nie

c) nie pamiętam

17. Czy w sprawach, w których Pan/Pani występował w postępowaniu przyspieszonym oskarżony miał zagwarantowane prawo do kontaktu z obrońcą bez obecności osób trzecich?

a) tak

b) nie

c) nie pamiętam

18. Czy w sprawach rozpoznawanych w trybie przyspieszonym miał Pan/Pani jako obrońca zapewniony dostęp do akt sądowych (materiału dowodowego)?

a) tak, całkowicie

b) tak, ale częściowy

c) nie

d) nie pamiętam

19. Jeżeli tak, to czy zapewniono Panu/Pani dostateczny czas na właściwe zapoznanie się z materiałem dowodowym?

a) tak

b) nie

c) nie pamiętam

20. Czy czas wyznaczony przez prezesa sądu generalnie wystarcza na właściwe przygotowanie obrony?

a) tak

b) raczej tak

c) nie

d) raczej nie

e) nie mam zdania

21. Czy zdarzyło się Panu/Pani złożyć do prezesa sądu wniosek o wyznaczenie dodatkowego czasu na przygotowanie obrony w trybie przyspieszonym?

a) tak

b) nie (proszę przejść do pyt. 24)

c) nie pamiętam (proszę przejść do pyt. 24)

22. Jeżeli zdarzyło się Panu/ Pani złożyć do prezesa sądu wniosek o wyznaczenie dodatkowego czasu na przygotowanie obrony w trybie przyspieszonym, to jak często?

a) w każdym przypadku

b) często

c) czasami

d) bardzo rzadko

23. Czy zdarzyło się Panu/Pani już po rozpoczęciu rozprawy wystąpić do sądu o przyznanie dodatkowego czasu na przygotowanie obrony w trybie przyspieszonym?

- a) tak
- b) nie (proszę przejść do pyt. 26)
- c) nie pamiętam (proszę przejść do pyt. 26)

24. Jeżeli zdarzyło się Panu/Pani już po rozpoczęciu rozprawy wystąpić do sądu o przyznanie dodatkowego czasu na przygotowanie obrony w trybie przyspieszonym, to jak często?

- a) w każdym przypadku
- b) często
- c) czasami
- d) bardzo rzadko

25. Pana/Pani zdaniem, wyznaczanie adwokatów do pełnienia dyżurów w postępowaniu przyspieszonym odbywa się:

- a) na zasadzie dobrowolności
- b) na zasadzie obligatoryjności, w oparciu o alfabetyczny wykaz adwokatów
- c) nie wiem

26. Ilu adwokatów jednocześnie pełni dyżur w Pana/Pani okręgu?

- a) jeden
- b) dwóch
- c) więcej niż dwóch, ilu
- d) nie wiem

27. W jakiej formie właściwa Okręgowa Rada Adwokacka informuje Pana/Panią o terminie dyżuru?

- a) listownie
- b) w formie elektronicznej (mailowo)
- c) telefonicznie
- d) inaczej, jak
- e) nie informuje

28. Jaki okres czasu obejmuje lista dyżurujących adwokatów?

- a) miesiąc
- b) kwartał
- c) półrocze
- d) rok
- e) inny, jaki
- f) nie wiem

29. Jeśli pełnił Pan/Pani dyżur adwokacki, w ramach trybu przyspieszonego pełnił Pan/Pani dyżur w...?

- a) siedzibie Sądu Rejonowego
- b) innym miejscu w warunkach stałego kontaktu telefonicznego
- c) inne miejsce, jakie

30. Czy składał Pan/Pani wniosek do prezesa sądu rejonowego o zezwolenie na pełnienie dyżuru w innym miejscu niż siedziba sądu rejonowego?

- a) tak

- b) nie
- c) nie pamiętam

31. Czy sąd rejonowy, w okręgu którego znajduje się siedziba Pani/Pana kancelarii, posiada specjalnie przygotowane pomieszczenie dla dyżurujących adwokatów?

- a) tak
- b) nie
- c) nie wiem

32. Czy chętnie Pan/Pani dyżurował?

- a) tak
- b) nie
- c) nie mam zdania

Proszę uzasadnić swoją odpowiedź w razie wyboru wariantu innego niż wariant c):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

33. Czy Pana/Pani zdaniem instytucja dyżurów adwokackich w postępowaniu przyspieszonym powinna istnieć?

- a) tak
- b) nie
- c) nie mam zdania

Proszę uzasadnić swoją odpowiedź w razie wyboru wariantu innego niż wariant c):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

34. Czy Pana/Pani zdaniem powinno nastąpić rozszerzenie systemu dyżurów adwokackich na wszystkie tryby postępowania karnego?

- a) zdecydowanie tak
- b) raczej tak
- c) zdecydowanie nie
- d) raczej nie
- e) nie mam zdania

Proszę uzasadnić swoją odpowiedź w przypadku wyboru wariantu innego niż wariant e):

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....
.....

35. Czy Pana/Pani zdaniem za pełnienie dyżuru powinno adwokatowi przysługiwać wynagrodzenie?

- a) tak
- b) nie (proszę przejść do pyt. 37)
- c) nie mam zdania (proszę przejść do pyt. 37)

36. Jeśli Pana/Pani zdaniem za pełnienie dyżuru powinno adwokatowi przysługiwać wynagrodzenie, jak powinna kształtować się wysokość takiego wynagrodzenia? Proszę podać właściwą Pana/Pani zdaniem kwotę

- a) za 1 dzień dyżuru
- b) za 1 tydzień dyżuru
- c) nie mam zdania

37. Proszę ocenić założenia instytucji dyżurów adwokackich:

I. Instytucja dyżurów powinna być oparta na zasadzie:

- a) dobrowolności
 - a) zdecydowanie tak
 - b) raczej tak
 - c) zdecydowanie nie
 - d) raczej nie
 - e) nie mam zdania
- b) obligatoryjności
 - a) zdecydowanie tak
 - b) raczej tak
 - c) zdecydowanie nie
 - d) raczej nie
 - e) nie mam zdania

II. dyżur powinien trwać:

- a) 1 dzień
- b) 1 tydzień
- c) inne, jakie
- d) nie mam zdania

III. Liczba adwokatów, którzy powinni jednocześnie pełnić dyżur:

IV. Dyżur powinien być odbywany:

- a) w siedzibie Sądu Rejonowego
 - a) zdecydowanie tak
 - b) raczej tak
 - c) zdecydowanie nie
 - d) raczej nie
 - e) nie mam zdania
- b) poza siedzibą Sądu Rejonowego w warunkach stałego kontaktu telefonicznego
 - a) zdecydowanie tak

Lista zagadnień poruszanych w dyskusjach z adwokatami, w ramach badań fokusowych

1. Ocena systemu dyżurów adwokackich.
2. Warunki pełnienia dyżuru, w szczególności miejsce pełnienia dyżuru oraz liczba jednocześnie dyżurujących Czas na przygotowanie się do obrony oskarżonego w postępowaniu przyspieszonym
3. Kontakt z oskarżonym w postępowaniu przyspieszonym przed rozprawą.
4. Problem wynagrodzenia adwokata za pełnienie dyżuru.
5. Postulaty co do kształtu systemu dyżurów adwokackich.
6. Opinia w przedmiocie możliwości rozszerzenia dyżurów na inne postępowania.